

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..." (Vörösmarty Mihály)

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

IV. évfolyam 46. szám

2000 december

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a II. kerületi, VI. kerületi, IX. kerületi és XI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívtottan és hívatlanul mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. 1. Emeleti zeneterembe.

*****

December

Könyörgés az örmény liturgiából

Végére értünk ennek az évnek is. Isten átsegített a nehézségeken. Jó, ha visszatekintünk és mérlegeljük, ami történt. Ami jó volt és szép, azért adjunk hálát. Ami kellemetlen volt, abból pedig tanuljunk. A legfontosabb a további bizalom:

"Bízunk mindnyájan mindenható Urunkban! - Bízunk benned, Uram!"

Ő mindent megtehet, amit csak akar, s a rosszat is jóra fordítja!

Dr. Sasvári László

*****

Sebesi Karen Attila színművész, Kolozsvár

Armenia Örménymagyar Baráti Társaság, előadása 2000. szeptember 29-én

Hová, merre romániai örmények?

gondolatok három (zenei) tételben

1. Andante:

Ezt a kérdést tettük és tesszük fel mindnyájan itt és ott, ahol egyre inkább létjogosulttá válik a kettős identitás lényege, tétje, mikéntje.

Elmondtuk ezt már konferenciákon, folyosói beszélgetéseken, konokul, finomkodva, kérdően. Jártunk, és beszélünk vezetőknél, politikusi minőségükben, magánemberként, de érsekként és közemberként egyaránt. A válaszok, hozzáállások mindig egyértelműek voltak: igenis létezőnk, kellünk, tegyük a magunkét... Mi pedig minduntalan ehhez tartottuk magunkat és erre irányítottuk a sajtó- és a közfigyelmet. Mert mi tudjuk, hogy számunkra mit jelent Apafi atyánk hajdani, mindmáig érvényes gesztusa, mások viszont megkérdőjelezzik, elfelejtik, sőt, kikérik maguknak. Mit?

Azt, hogy "egységesen" illeszkedjünk be az "egységbe". Oly módon, hogy időszámításainkból bizonyos, másoknak kényelmetlen, kellemetlen időszakokat töröljünk ki, helyettesítsük be, avagy nézzünk szembe a "fel is út-le is út" balkáni megfogalmazásával.

Sokan azt hinnék, hogy az, amit a néhai Keresztes Zoltán kezdeményezett, Kolozsvárott, és oly fogcsikorgató daccal próbált elismertetni, tulajdonképpen nem más, mint egy "bizonyos" közösség hőzöngése, a másság eltiprása, a kompromisszumok asztalról való leseprése. Nem! Ezt így próbálják alakítgatni azok a türelmetlenek, azok a másságot nem tisztelő, akik bizonyos korokban, bizonyos szemléleteken, bizonyos normákon és erkölcsökön átsuhanva a türelmetlenség, az intolerancia magasiskolájának oszlopos tagjai. Azok, akik a romániai mindennemű válságokat arra használják ki, hogy túllontúl bizonyítsák "hazafias" hozzáállásukat, akik ahelyett, hogy gyarapítanák a romániai örménység sokszínűségét, leszűkítik azt, és kényük-kedvük szerint döntenek el, ki az "igazi" és kik az "igazibbak".
Mitől, meddig, milyen alapon?

2. Allegro:

Kezembe került egy "nemzetközinek" kikiáltott "ARARÁT" lap. Soknyelvű, többnyire angol. De van benne magyar oldal és cikk is. Bátran, felelősségem teljes tudatában kijelentem: bár ne lenne - ebben a formában, ilyen tartalommal. Önök között akadnak bizonyára nálam vajtfulübbek, azoknak idéznék a beköszöntő folyóirat vezércikkének magyar fordításából: "(...) A román és a magyar nép történelmében mindig különleges szerepet játszott és játszik mindmáig a helyi örmény lakosság. Történetesen ez a népek közötti együttműködés Transzilvániában (*kiemelés tőlem S.K.A.*) született (...) 1997. évben ebben a városban íródott alá ünnepélyes keretek között (... } stb." Vagy: (...) Szamosújvár örmény város alapításának (1700. augusztus 1.) 300. évfordulója megtiszteléseként, mint egy jól sikerült nemzetközi együttműködés eredménye jelent meg ez a könyv (...)." Ember, színész legyen a talpán, aki ezt a beszédtechnikai csúcsgyakorlatot egyáltalán memóriájába tudná vésni. Mert, ha már nemzetközi összefogással indul egy ilyen nemes kezdeményezés, egy lap, melyet ország-világnak szánnak szerzők, szerkesztők, legalább egy magyar-magyar szótárral is kellene gazdagítani mind a tisztelt olvasót, mind pedig a szerzőt. Nem szégyen utánanézni, hozzáolvasni ismeretlen, dilemmatikus dolgoknak. Főként akkor nem, ha valakinek megvan az akarata, csak valahogy nem "fekszik" úgy istenigazából a mi anyanyelvünk.

Talán rosszindulatú leszek, de ugyancsak ebben a lapszámban másokkal is megkerestem az 1672-es esztendőt, és Apafi Mihályunk becses nevét – mind-hiába. Talán gondot okoznak némely esetekben a hosszú- és rövid magánhangzók, az ékezetek... Nem tudom, de amikor már-már azon voltam, hogy az első lapszám támogatójának, a Romániai Örmények Szövetségének magyar oldalainak szerkesztőjét megkeressem, szerencsénkre felbukkant két ismerős név is a sorok között: Szongott Kristófé, helyes magyarsággal és, valahol másutt a Hollósy Simoné is. Nos, e két magyarörmény névvel büszkélkedik a romániai örménységet magára vállaló, annak érdekeit képviselő szövetség.

Durva a hozzáállásom, nemde? Igaz is: mit is várhatnánk olyan személytől, vezető politikustól, aki különböző helyzetekben, alkalmakkor kijelentette: én mindenekelőtt román vagyok és majd csak aztán örmény! És ez helyes is: mert én meg azt mondom, végszó nélküli replikának: mi mindenekelőtt magyarok vagyunk ott is, itt is, hiszen ezen a kultúrán nőttünk föl, ezt valljuk magunkénak, de nem szégyenkezünk és valljuk, hogy gyökereink örmények. Ha tetszik, ha nem: a sajátos balkáni egyetértés - toleráns szellemiség ez idáig döntetlen. Igen ám, de mi mást várhatunk olyan egyénektől, akik teljes gőzzel folytatják, újakezdeményezik és támogatják (nem kis vagyonokkal!) a székelyföldi ortodox templomok építését. Igen, Szentkeresztbányán például felszenteltek egy ortodox kápolnát, melyet a magyar barátságáról nem igazán ismert Jobboldali Erők Szövetsége, *Vosganian* szenátor-elnök pártja támogatott. Mindez történt pedig egy olyan székelyföldi településen, ahol 7800 lélekből mindössze 87-en vallják magukat ortodoxnak.

Viszont, ha mélyebben belegondolunk a dolgok állásába, ez talán normális: aki románként éli meg életét, annak kutyakötelessége így viszonyulni a dolgok rendjéhez. Ne menjünk túl messze: Ceausescu "kultúrznáknak" nevezte a székelyföldi településeket, ahova dupla fizetésért "emelték be" papokat, tanárokat.

Erre pedig mi mást tehet a ráncba meredő arcú székely, belső-erdélyi magyarörmény, ha nem ordítja világgá: "márpedig én előbb vagyok magyar, de utána örmény is!"

3. Vivace:

Ez a tétel a legrövidebb, reméljük, leghatásosabb és hatékonyabb. Lényege pedig az, hogy a következő egymondatos motívumot ismételtesse az előadó. Ez pedig így hangzik: "Romániai Örmény-magyarok Szövetsége". Így legyen, és most már lesz is!

*****

Korábbi ígéretünk szerint a szeptember 29. és október 1. között folyó konferencia hatalmas anyagából további részleteket is közlünk. Mint olvasóink tudják, jövőre a teljes anyag megjelenik külön kötetben. Lapunkban a számos, értékes hozzászólásból – terjedelmi okok miatt – csak egy-egy részletet tudunk leadni, hogy jelezzük a témakörök mélységét és gazdagságát.

Ajtony Gábor, Csíkszereda

A katolikus egyház ősidők óta vallja, hogy Isten a Föld javait nem egyeseknek, hanem kivétel nélkül mindenkinek ajándékozta, hogy azokat mindenki létfenntartására, egyéniségének kibontakoztatására használja fel.

Ennek az elvnek az érvényesítéséért, valamint a csíkszépvízi örmény szertartású római katolikus egyházközség összes személyi és dologi kiadásának fedezésére hozta létre a szépvízi közösség a "Szentháromság Segélyegyletét". Alapjait 1730-ban Roszka István lemergi örmény katolikus apostoli vikárius rakta le, aki helyi látogatása alkalmával az örmény inúság megszervezését is célul tűzte ki.

Az Egylet - alapításakor - főleg szociális jellegű volt, anyagiak hiánya miatt egyelőre szigorú takarékosagra szorítkozott, kevés vagyont ugyanis inkább adományokból gyűjtötte, 1881-ben szabályzatát a magyar királyi belügyminiszter 999/1881 március 6-i számmal jóvá is hagyta.

Az alapszabályzat szerint az Egyesület céljai a következők:

- a szépvízi örmény szertartású római katolikus egyházközség összes személyi és dologi kiadásának fedezése,
- tanulók segélyezése,
- segélyre szoruló örmény származású, szépvízi lakhelyű szegények támogatása, adott esetben azok eltemetése,
- indokolt esetben tagjainak segélyezése,
- tagjai érdekében közművelődési intézmények létesítése. /.../

Az Egyesület eredetileg törzskönyvelt névsorában a Dajbukát, Dobál, Fejér, Potoczky, Száva, Szebeny és Zakariás családok tagjait találjuk. /.../

1930-ban megülték az Egyesület fennállásának 200-ik évfordulóját. Az alapszabály értelmében az Egyesület akkor lett volna felosztható, ha nem felelt volna meg azoknak a céloknak, amelyek érdekében létrehozták, vagy ha tagjainak száma kettőre apad.

Feloszlás után vagyona a szépvízi örményszertartású római katolikus egyházközségre száll át, ha pedig azért oszlik fel, mert nem felelt meg céljainak, vagyont a majdan felállítandó erdélyi örmény szertartású római katolikus vikáriusság céljaira kellett volna fordítani. Ha az Egyesület ismét működni kezd, vagyont és annak hozadékát csonkítatlanul visszaveszi.

Az Egyesület feloszlására sor is került, de nem az említett okok miatt, hanem a kommunista hatalom és diktatúra szüntette meg 1949-ben. A feloszlásról szóló jegyzőkönyvet megküldték a plébániának, az 1949 január 5-én tartott közgyűlés jegyzőkönyvben rögzítette a feloszlás tényét. Ugyanakkor, határozata szerint, összes ingatlan vagyont a szépvízi örmény katolikus egyházközségnek átadja. Az egyházközség tanácsa egyhangúlag tudomásul veszi ezt a tényt.

Az, hogy az ingatlanokat kezelésre átveszi és esetleges jövedelmét külön alapként kezeli, csak elmélet maradt. A gyakorlat mást hozott: az egyházi ingatlanokkal együtt az átadott javakat a kommunista hatalom államosította, kezelését az időközben erőszakkal megalakított kollektív gazdaságok és állami intézmények hatáskörébe utalta, Negyven évre minden bebetonozódott, a szépvízi örmény lakosság tragikusan megfogyatkozott, a plébánia pap nélkül maradt, és az elárvult templomban csak ritkán celebráltak szentmisét. De jött a fordulat és új remények ébredtek az emberek lelkében.

Teltek-múltak az évek, s a Szépvíztől elszármazott családok Csíkszeredában élő leszármazottai elhatározták, elhatároztuk, hogy megpróbáljuk újjászervezni a Szentháromság Egyesületet. Az életrehívás nem volt sima és problémamentes, de Istennek hála, 1998 október 2-án hivatalosan is bejegyeztethettük a csíkszeredai törvényszéken alapítvány formájában, mint a hajdanvolt Szentháromság Egyesület jogutódját. Most mint jogi személy szerepel, Csíkkörzeti Magyarörmény Közösség Szentháromság Alapítványa néven. Az önkéntes toborzók és szervezők odaadó munkája révén még a bejegyeztetést megelőző időben többször és egyre többen összejöttünk és kidolgoztunk egy alapszabályt, amely meghatározza és részletesen tárgyalja az Alapítvány jellegét, felépítését, szervezeti formáját, céljait. Az Alapítvány független, politikamentes és nem profitorientált.

Célja ápolni és fejleszteni a csíki és nem csíki örmény származású magyarok azonosságtudatát, tovább vinni azokat az elveket, amelyeket a hajdani Egyesület is magáénak vallott, természetesen a mai viszonyokhoz alkalmazva.

*****

dr. Száva T. Sándor, Bécs

Az első örmény szertartású római katolikus papok közül, akik a mechtaristáknál tanultak Csíkszépvíztől, megemlíthetjük *Ohán (Koszah) Sahagiánt*, vagy másképp *Isáák Kosza Jánost*, aki 1748-ban már szépvízi plébános volt. Ugyancsak itt tanult az 1830-as évek elején *Száva Gergely* (1817-1921), akit bár nem szenteltek fel, de Bécsben élte le az életét és ott is halt meg a század elején. A mechtaristáknál tanult az 1928-1933 évek között, de szintén nem szentelték fel, a napjainkban még Szépvízen élő *Zakariás Péter* bácsi (született 1918-ban). De a mechtaristáknál tanult a későbbi szépvízi örmény katolikus plébános, *Bodurián János* is.

Sokak számára ismeretlen az a tény, hogy 1906-ban felvetődött a gondolat: a mechtaristák bécsi kongregációja tegye át székhelyét összes intézményével együtt Szamosújvárra. Ezt helyességgel fogadták a legilletékesebb magyar kultúrpolitikusok, de nem idegenkedtek tőle maguk a mechtaristák sem. A mechtaristák legnagyobb gondja ebben az időben azoknak a költségeknek az előteremtése volt, amelyekre a szeminárium fenntartásához még a legszerűebb igények mellett is szükség volt, Ez az átköltözés azonban nem ment végbe, ami valójában jó is a későbbi éveket tekintve, mert aztán jöttek, ugye, a kommunizmus évei, amelyeket nagyon nehéz lett volna túlélnie a rendnek.

Ennek ellenére a bécsi mechtarista kongregáció a 90-es évek után elvesztette (talán elfelejtette) hivatását, működésének célját és tudományt támogató tevékenységét. Valószínűleg külső nyomásra eladták a híres nyomdát is, amellyel végleg megszüntették művelődéspártoló tevékenységüket. De vajon szabad volt-e egyszemélyes döntéssel eladni egy ilyen közösségi tulajdont, amelyhez a mai Örményországnak semmi köze nem volt? - Hogy miként viszonyulnak a rend főnökei az erdélyi örmény származású magyarokhoz, arról nem is jó beszélni.

A levéltárban semmit nem lehet tanulmányozni, a válasz egyszerű: ez kolostor és itt civilnek semmi keresnivalója. Pedig akár még néhány évvel ezelőtt, *Mányó Józsi* bácsi életében milyen más élet volt itt! Hány erdélyi örmény kapott itt szállást néhány éjszakára, útbaigazítást magyarul, nem civilként, hanem testvérként. Akkor még számon tartották a szépvízi örményeket, még ha számban annyira megfogyatkoztak is. Egyáltalán, felvetődik a kérdés, hogy miért is vannak jelen most a

mechitaristák Bécsben? Innen nézve a dolgokat, talán mégis jobb lett volna, ha 90 évvel ezelőtt Szamosújvárra költöznek.

*****

Híradó

A Fővárosi Örmény Klub szokásos klubestje 2000. december 21-én lesz a Magyarok Házában, Budapest, V kerület, Semmelweis u. 1-3. alatt, a Zeneteremben.

Folytatjuk a gyűjtést a gyergyószentmiklósi, és az erzsébetvárosi templom felújítására! Kérünk mindenkit, támogassa ezt a fontos célt, műemléktemplomaink megőrzését. Az adományokat az impresszumban közölt címen (az EÖGYKE székhelyén) és bankszámlán is el lehet juttatni. A számlaszám megváltozott, lásd az utolsó oldalon!

A szamosújvári plébánia tájékoztatása szerint Rubens festményének megtekintése:

- általában szentmise előtt és után
- vasárnap d.e. 10-11 óráig
- kedden du. 17-18 óra között

Ha ettől eltérő időben kívánják csoportok megtekinteni, azt előre jelezzék az Örmény Katolikus Plébánián, Gábor testvérnél (Bakó István Csaba plébános, levélcím: R-3475 Gherla, Parohia Armeano Catolica, Str. Stefan cel Mare Nr. 5., jud. Cluj, telefon /fax: 00-40-64-241-916).

Akinek az ARMÉNIA magyarörmény időszaki szemle alábbi számaiból hiányzik, minimális térítés ellenében megkaphatja az EÖGYKE székhelyén Fogadónap: minden szerdán 16-18 óra között (Budapest, I. Donáti u. 7/a)

Kapható: 1997/5. (19.) szám,

1998. évi 1-4 (21-24-ig) szám,

1999. évi 1-5. (25-29-ig) szám

Felhívás

Szeptember végén jelent meg kiadásunkban - mint az olvasóink előtt ismeretes - *Gudenus János József Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* c. könyve 300 példányban. Megjelenését a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma 150 ezer forinttal támogatta. Ezúton is köszönjük pályázatunk támogatását.

Kérjük a könyvben tárgyalt családok tagjait, hogy bármilyen hiba (hibás adat), vagy hiányosság esetén írásban jelezzék észrevételeiket, kiegészítéseiket (akár a kiadónál), hogy a tervezett bővített, javított kiadásba bevezethessük.

Könyvdományokat gyűjtünk a TÉKA könyvtárának támogatására! Elsősorban a magyar irodalom alapműveire számítunk.

Nagytétényi látogatás

November 21-én 16 fős érdeklődő csoportunk látogatott el a Nagytétényi Kastélymúzeumba, ahol *Batári Ferenc*, az Iparművészeti Múzeum főmunkatársa tartott számukra tárlatvezetést. A fogadtatás kedves volt, a látnivaló pedig csodálatos. A gyűjtemény - megfelelő környezetben - a 15-19-ik századi európai bútorművészetet mutatja be. Hangsúlyozzuk a "megfelelő környezetet", hiszen a 18-ik században épült Száraz-Rudnyánszky kastély a nemzeti kulturális örökség része. A boltíves barokk szobák, termek méltó környezetet nyújtanak a bútorcsodáknak, amelyek így valóban élnek, hatni tudnak a látogatóra. Az elrendezésben – figyelembe véve a kastély építészeti adottságait – kronológiai sorrendben láthatóak a kiállítási darabok. Van itt főúri és nagypolgári

asztal, karszék, szekreter... Van egyházi jellegű berendezés, egy jezsuita kolostor ebédlőjének (refektóriumának) barokk bútorai... és felsorolhatatlanul sok szép, értékes, művészi darab. A történeti sorrend - összesen kb. 300 darab bútor és bútor-együttes - a 15-ik századtól (a késői gótikától a bútorépítészet nagy korszakán, a barokkon át) egészen a 19-ik század közepéig, a biedermeierig vezeti a látogatót.

Érdeemes volt! És érdemes máskor, másokat is odacsábítani...

A szamosújvári Téka működéséről Póka Enikő adja híriül:

A Téka Művelődési Alapítvány új - szeptemberben kezdődött - évadjában új tevékenységi formákat is alkalmaz. A Mezőség népi kultúrájának népszerűsítését ezúttal továbbfejlesztették: az Alapítvány oktatóit és a rendelkezésre álló infrastruktúrát felhasználva a szamosújvári 2. számú iskolában választott tantárgyként néptáncot, népdalt, népi mesterségeket s néprajzi alapfogalmakat tanulhatnak a gyermekek: magyarok és románok egyaránt. Ez hetente egy órányi fakultatív foglalkozás kb. 370 gyermek számlára, aki azonban többre vágyik, az délutáni foglalkozásokon vehet részt.

A Kaláka Néptáncgyűttes tagjai műsorokat tanítanak be a Kenderkócosok és a Kiskaláka nevű csoportoknak. (A "nagy" Kaláka együttes a budapesti Millenniumi sokadalom rendezvényein önálló műsorral szerepelt.) Idén román gyermekekből is alakult egy néptáncos csoport.

Foglalkoznak modern táncokkal is, informatikát oktatnak, sőt... felnőtteknek aerobicot.

Készülőben van az ötéves Téka Házat bemutató kiállítás, működik a könyv- és folyóirattár (400-nál több állandó olvasóval!), vetélkedőket, kiállításokat szerveznek.

Az Alapítvány tagjai mindezt társadalmi munkában, ingyenesen végzik: ráadásul a Ház megfelelő szinten tartása, továbbfejlesztése igen sok munkát igényel.

*****

Az október 14-i Terézvárosi Napok 2000 kiállítás megnyitó hangversenyén elhangzott

B. Kovács Júlia előadása.

(Rövid részletet már közöltünk belőle novemberi számunkban, ezúttal közreadjuk a teljes - igencsak elgondolkodtató - szöveget)

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, nagyrabecsült Házigazdák, kedves Vendégek!

Ritka alkalma nyílik most az erdélyi illetőségű "Armenia" Örménymagyar Baráti Társaság megbízott elnökének, hogy a Budapest-Terézvárosi Napok rendezvénysorozat résztvevőjeként a jelenlévőkhöz szóljon.

Élek most a lehetőséggel.

"Ha itt nagy múltunkra hivatkozunk, ha a jelen eltörpülésének közepette távoli fény után kapkodunk, azt nem dicsvágy - és önfitogtatásból tesszük, mert a valódi érdem szerény szokott lenni, (...) hanem tesszük azért, mert a múlt iránytűje a jelennek, mert a népeknek szükség visszapillantaniok múltjukra, hogy jövőjükkel tisztában lehessenek, s főként nekünk, hogy a jelen bizonytalanságának ködében tájékozhatjuk magunkat (...). Szükség a múlt nagyság feltételezte (...) önbizalom érzetével felvértezni magunkat (...).

Ismerni és ismertetni kell (...) szép hazánk viszonyait(...)

Ezen - bevallom - nagy és nehéz feladat létesítéséhez fogtam én gyenge erővel (...) , de hát visszarettenjek-e a feladat nehézségétől?

Nem, azt tennünk nem szabad... "

Ezeket a gondolatokat *Orbán Balázs* fogalmazta meg így, Lengyelfalván 1868-ban, s a *Székelyföld leírásának* előszavában olvashatóak.

Őt idéztem, mert úgy érzem, intelme ránk is, ma is érvényes. Hiszen az Erdélyben és Magyarországon otthonra találó örmények története - a XVII. században, vagy még előbb betelepődőké - elsősorban és lényegében magyar történelem, magyar kultúrtörténet.

Őseink nem egy kész, jól vagy rosszul, de működő, kialakult polgári társadalomba kértek bebocsáttatást, hanem még a nemzetállamok kialakulása előtt hívta, vagy fogadta be őket I. Apafi Mihály fejedelem - megfogadva Szent István intelmeit - éppen azért, hogy a gazdaságot, az ipart, a kereskedelmet fellendítsék a török dúlásoktól kivérzett, lepusztult országban.

És ezt ők meg is tették.

A betelepedés óta eltelt évszázadok alatt őseink a magyar társadalmat, annak "felépítményét" építették, a magyar társadalom szolgálatába állították tehetségüket, tudásukat, szorgalmukat, vagyonukat, s ha kellett, életüket is.

Kiss Ernő, Lázár Vilmos, Czetz János neve, s örmény származása közismert. Itt és most csak olyan apróságokkal egészíteném ki az ismereteinket, hogy Haynau már korábban ismerte Kiss Ernőt, hiszen együtt szolgáltak a bánási csapattestnél, sőt, elég tetemes összeggel volt adósa a magyar függetlenségért-szabadságért küzdő örménymagyaroknak.

Szépen meghálálta a segítőkészséget. "Csak" golyó általi halálra ítélte egykori bajtársát. A kivégzés utáni napon Kiss Ernő felesége megvesztegette az öröket, akik hagyták, hogy az altábornagy volt huszára kicsempéssze a holttestet, amit aztán birtokán, Eleméren temettek el. Az idén a Duna TV jóvoltából láthattuk a sírt. Fájhatott a szívünk, hogy milyen állapotban van. De reménykedjünk. A Balkánon is béke lesz, az olajfák alatt is, és pénz, erő, akarat is összefog, hogy legalább a 200. évfordulóra méltó külső alatt porladjanak csontjai.

Szeretném, ha a Novák nevet is megjegyeznők.

Novák Tódor, a gr. Eszterházyak Belső Szolnok-Doboka-megyei birtokának jószágigazgatója vitt először állandó plébánost Magyarlápásra 1782-ben és a Novák család látta el a mindenkori plébánost 1837-ig minden szükségességekkel.

Fia, *Novák Márton* építtette ott - édesanyám és édesapám szülőfalujában - az első római katolikus fatemplomot 1813-ban, és öntette-vásárolta a harangokat 1818-ban. Azután Magyarlápusról Szamosújvárra került vissza a család, ott választották főbíróvá Novák Mártont. Az ő fia volt *Novák Tivadar*, az 1848/49-es forradalom és szabadságharc első mártírja. Fiataltiszt az osztrák-magyar hadseregben, s egy este, valamelyik tiszti kaszinóban, vagy borozóban olasz tiszttársaival beszélgetve arra akarta rávenni őket, hogy álljanak át a szabadságharcosok mellé. A pincér tudott olaszul. Kihallgatta, feljelentette. Bajtársai azt tanácsolták, hogy tagadjon, vagy mondja azt, hogy részeg volt, de Novák Tivadar nem akart hazudni. 1849 március 15-én kivégezték.

Az I. és II. világháború örménymagyar - magyarörmény hőseit még nem vettük számba.

Pedig meg kellene tenni. Mint ahogy a kitelepített, kifosztott, otthonaikból elűzötteket is.

Csak egy nevet említek még: a *Pongráz Gergelyét*, aki a Corvin-közben állta a sarat még 1956 novemberében is. Pongráz Gergely ugyanis erdélyi és magyarörmény. Szamosújváron énekelte ő is a saragánokat az örmény szertartású római katolikus templomban, ahol édesanyja, Nusi néni (Lengyel-lány) irányította a kórust s az egyházi énekeket megtanította mind a kilenc gyermekének is.

Ezekből az apró felvillantásokból is kitetszik, hogy a történelmi magyarörménység nemzetalkotó népcsoport Erdélyben is, Magyarországon is. Ezt tényszerűen, történelmi hűséggel felmutatni otthon Erdélyben nemcsak fontos, de még sürgősebb feladat is, mint itthon, Magyarországon.

Itthon? *Szabó Dezső* szállóigeiként idézett mondata, hogy "minden magyar felelős minden magyarért" szépen hangzik, de sajnos kevesen ültetik a gyakorlatba. Elég sokan vannak viszont, akik - mert nem ismerik a magyar történelmet, kultúrtörténetünket, hiszen a témák tabunak számítottak hosszú évtizedeken át - bennünket, a határon kívül élő magyarokat nem látnak szívesen Magyarországon, és ez mérhetetlenül, kifejezhetetlenül rosszul esik nekünk. Mi nem azért vagyunk magyarok, mert Magyarországon születünk, hanem annak ellenére, hogy nem a mai

Magyarországon láttuk meg a napvilágot. Környezetünkben a hatalom, de már a politika - megfertőzte többségi kisember is azt akarja, hogy ne legyünk magyarok. Csakhogy a megszenvedett identitás talán még mélyebben gyökerezik az ember lelkében, mint a magától értetődő.

Nem érdeme az senkinek, hogy kedvezőbb körülmények közé születik, és nem bűne, ha évtizedekkel lemarad - kiszakítják - természetes környezetének szintjétől a körülmények folytán.

Lehet, hogy lélekben nagyon is gazdag, az az "elmaradott, szegény rokon".

Mindezt azért mondom el, hogy éreztessék, milyen sokat jelent számunkra, Brassóban, Szilágysomlyón, Csikszeredában, Szamosújváron, Gyergyószentmiklóson vagy Kolozsváron élő örménymagyarok számára, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület lehajolt hozzánk, és általa a BÖKÖT is - amelynek ez a VI. kerületi örmény kisebbségi önkormányzat is tagja - felkarolta törekvéseinket, és többféle módon életteret biztosít számunkra,

Sajátos helyzet a mienk. Érzékeltetésére az erzsébetvárosi (ebesfalvi) örmény community 1755. évi panaszából idézek: "vadnak köztünk olyanok, kiket Moldovából, Havasalföldiből, Lengyelországból csendes élet, nyugalom végett kihoztunk sok biztatásokkal, kik mostan mások földin laknak s könnyen ad propria redeálnak" (önmagukhoz visszatérnek - *a szerk.*).

Íme, a történelem újra és újra ismétlődik. Mi pedig, a valódi jogutódok immár végveszélyben érezzük mindazt az értéket, amit őseink őrizgettek, gyarapítottak, összegyűjtöttek és reánk hagytak. Nekünk, mint a gólyának, két hazát adott Istenünk, de egyik sem Örményország. Mi nem mondhatjuk együtt az Országos Örmény Önkormányzat vezetőivel, hogy országunk, Örményország végre szabadabbá és függetlenné vált, és be kell vallanom, a szívünk mélyén nem él ott visszavonhatatlanul és örökösen az égető fájdalom, ha Örményországra gondolunk, mert az őshazát 800 éve, hogy elhagyták őseink, és csak árnyaltságában van különbség aközött, amit az örmények szenvedése, meghurcolása, vagy bármely más nép nyomorúsága láttán érzünk.

Viszont ég és fáj a szívünk ha a magyarságot éri igazságtalanság, ha ravaszul becsapnak bennünket, és peregnék örömkönnyeink, ha az olimpián a magyar himnuszt halljuk.

Csakhogy Romániában a politika az örménymagyarokat a magyarság megosztására akarta felhasználni, az államvallás, az ortodoxia szemet vetett az örménymagyar templomokra, a Romániai Örmények Szövetsége pedig egyéb közösségi javainkra is.

Az egyházközösségek eddig keményen ellenálltak, de sajnos, ahogy Egervárában is volt egy Hegedűs, Erdélyben is akad egy-kettő, aki hajlandó beengedni a törököt az alagúton keresztül, de ahogy látom, Hegedűsök itt Magyarországon is akadnak.

Bennünket kirekesztenek - merthogy Romániában csak örmény és románörmény létezhet, és jogos tulajdonainkra rá akarják tenni a kezüket. Ebben segítik őket a magyarországi Országos Örmény Önkormányzat csúcsvezetői. Nekünk azzal is kárt okoznak, hogy az örménymagyarok bizalmatlanok lettek velünk szemben. Ha eredetére utalva kérdéssel fordulok olyan valakihez, akiről tudom, hogy örmény is volt felmenői között, elhárít azzal, hogy "én magyar vagyok", vagy visszakérdez: "Te mióta nem vagy már magyar?". És hányszor hallom: "a te Varujanod" (értsd: *Vosgianian* - *a szerk.*) megint ezt meg ezt mondta, ilyen meg ilyen magyarelles megnyilvánulása volt. Mert az van bőven, és egyre vehemensebben, mióta pártelnök, sőt, Bukarest főpolgármesteri székére is pályázott. A nagyobb siker reményében, vagy egy átfogó stratégia egyik láncszeme okán (?) Vosgianian a Székelyföldön építtetett is román ortodox templomot. Vele, velük kötnek vér- és dacszövetséget, kalmárkodnak és írnak alá együttműködési megállapodást a magyarországi országos örmény vezetők. Elég, ha átlapozzuk legújabb közös kiadványukat, az Ararát Internationált és tapasztalhatjuk, hogy kik és milyen színvonalon képviselik az idestova 350 éves magyarörmény-örménymagyar kultúrát, történelmet abban a lapban.

Idézek egy, az idei évi Szent Gergely napi búcsú után hozzám írt levélből: A szamosújvári "Magyarörmény" (??) vezetők egy TÜNTETŐEN MAGYARELLENES ünnepélyt szerveztek, melyre csupán román (...) rádiót, TV-t, újságírókat hívtak meg. Ez (...) ÁRULÁS.

A szamosújvári ünnepekkel kapcsolatban a bukaresti ARARAT-ban és más közleményekben több cikk jelent meg. Engem most már nem bosszant, hanem egyenesen szórakoztat, mennyi és milyen makacssággal ragaszkodnak (...) olyan személyekhez, akiknek írásából, mint egy reflektor fénye sugárzik az önnemismerés (hogyan finoman fejezzem ki magam). És így tovább, és így tovább oldalakon keresztül.

De hát csodálkozhatunk-e azokon, akiknek "térkép e táj", következésképpen semmi sem drága? Végezetül hadd idézzem *Kölcseyt*, nemzeti imánk megfogalmazóját: "Keressetek alkalmat a hajdanra visszanézhetni, és érette melegülni." *Illyés Gyula* pedig tovább megy, és nemcsak emlékezni hív, de munkára serkent: "A múltat is teremteni kell. Egy korszak attól lesz múlt, hogy megírják."

A harmadik konferenciánkra, a Magyarörmény Kulturális Napokra megjelent hatalmas jelentőségű munka, ama 548 oldalas opus, az "Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája" jelentős forrásmunkája lehet az újabb feltárásoknak, értékeink közkinccsé tételének. Nemcsak azáltal, amit tartalmaz, hanem azzal is, ami hiányzik belőle, ösztönözve bennünket, mindannyiunkat, magyarörményeket-örménymagyarokat határon innen és túl, hogy ismereteinkkel kiegészítsük, kijavítsuk, a hiányokat kitöltsük. Nem mulaszthatom el, hogy itt is, most is köszönetet mondjak a könyv létrehozóinak, a címerrel nem rendelkező, csak lelkében nemes "köznép" nevében is. Köszönjük Nektek kedves segítőtársaink, igaz barátaink e korszakalkotó munkát, a sok és sokféle segítséget, igyekszünk meghálálni szorgalommal, sok aprómunkával, hogy a következő, bővített kiadásban már kevesebb "fehér folt" maradjon, és a Trianon utáni Erdély anyaga is teljesebb lehessen.

Remélem, jövőre Kolozsváron az addig már elismertetett, bejegyzett Romániai Magyarörmény Szövetség lehet házigazdája negyedik konferenciánknak. Addig is jó munkát (most jó étvágyat) és a Jóisten áldjon meg benneteket!

B. Kovács Júlia

*****

Zubolyt érdemes olvasni

Mottó:

"A diaszpóra életérzéklése összetartó és nem kirekesztő, építő és nem tékozló, önmagát nem csonkítja meg azok eltaszításával, akik hozzájuk tartozónak vallják magukat. Sok-sok gyengesége ellenére, a diaszpórának mindig erőt adott az, hogy az önkéntesség tartotta és tartja össze, a lélek ereje, a nyelvi örökség, a jó hagyományok hatalma."

"...a túlságos zártságot tartam igazi torzulásnak. Különösnek tűnhetik, mert a diaszpóra végső soron alakzat egy alakzaton belül és megtartó ereje éppen a különvalóság. De nem az elzárkózás! Magába zárkózás - már-már szektás megszállottsággal - széthulláshoz vezet.

A zártság lehet gyengeség jele, a magabiztos nyitottság az erőé."

Beke György

Élet és Irodalom 1981. február. 7.

Valljuk be: a nagyközösség 100 évvel ezelőtt sem volt tisztában a hazai örménység szerepével, múltjával, úgyhogy a sajtóban már akkor elkelt egy kis bemutatkozás. *Dr. Bányai Elemér* ("Zuboly") ezt is megkísérelte...

Egy népfaj pusztulása

Az a szociológiai folyamat, ami az erdélyi részek egyes pontjain pár évtized óta végbemegy, különösen érdemes a magyarság figyelmére. Pusztulóban van egy népfaj, melynek tökéletes

kipusztulását megakadályozni azonban hazafias ügy és nemzeti érdek volna egyaránt. Egy hosszú történelmi processzus végső fejleményei bontakoznak ki abból a képből, amit az erdélyi nemzetiségek egyik legderekabbja és talentumban legkiválóbbja tár fel mai mivoltában s ez a kép jelen voltában, valamint lassú átalakulásának különféle stádiumában igen érdekes szociológiai tanulságokat demonstrál. Nem a székelység pusztulásáról van szó, hanem egy másik fajtáról, melyet a magyar publikum jóformán ma sem ismer: az örménységről. S miután az utolsó két és fél században alig van nemzetiség e hazában, melyet a magyar kultúra ereje annyira átformált volna, mint az örményt, ez a tény szinte ünnepi alkalom arra nézve, hogy a magyar szellem emez átalakító erejének hatását, útját és körülményeit történelmi fontosságú események kapcsolatában megvilágítsuk.

1672-ben költöztek be nagyobb számmal az első örmény tömegek Erdélybe. A letelepülés a XVIII. század elejéig tartott s egy-egy csoport kihúzódott Magyarországra, a temesi bánvárosba, Arad megyébe, míg egy másik rész, melyből ma már hírmondó sem él, Újvidéken vonta meg magát. Óriási vagyont, nagy műveltséget hoztak be az országba s az együttes életre való intézmények kész konstrukcióját. Ahol csak lehetett, városokat, egyházi szervezeteket alkottak s külön a maguk világi főintézményét, az úgynevezett örmény kompániát, melyet Szamosújvárról igazgattak. Mint egy kis fejedelemség, úgy élt az erdélyi örménység még a XVIII. század elején is a maga pátriáiban s életmódjukat mindenütt a legnagyobb zárkózottság jellemezte. Városaik számára szabadalmakat szereztek, a földterületet, melyre városaik építették, saját vagyonukkal vásárolták meg s külsejében a modern kultúrvárosok legszebb típusait alkották, mialatt belső életük alapját a tradíciókhoz való ragaszkodásra, a teljesen zárt társadalom fejlesztésére fordították. Hű visszatükrözője volt ennek a szellemnek és vezérgondolatnak a máig legerősebb szervezetű és legtipikusabb örmény város: Szamosújvár. Északi és déli irányban húzódó lapályba építve, a körülövező hegyek mellett úgy húzódott meg, mintha eleve bűvőhelynek szánták volna. S a természettől való emegáták erősítéséről még külön is gondoskodtak az örmények: a várost körülvevő kőfalakkal és a várostól messze elhúzódó országutakkal.

Ebben a kínaiasan óvatos gondolkodásban és zárt életmódban nincs semmi különös és semmi meglepő. Egy olyan faj iparkodott ezekkel az elkerítési eszközökkel védelmet biztosítani magának, mely évszázadokon át a folytonos üldöztetés, pusztítás és sanyargatás veszedelmei között élt, melynek védelmére tehát a múlt semmi reményt nem ígért, a jelen pedig semmit nem adott. Ám mikor a település, társadalmi megalakulás és szervezkedés munkája mindenütt végbement: jelentkezett az élettel való érintkezés állandó szüksége és itt érte a viszonyokkal való megalkuvás első kényszere az örményeket. Közigazgatásukat, egyházi, társadalmi intézményeiket vezethették a maguk nyelvén, a liberális erdélyi fejedelemség bele nem szólt, de a kereskedelem folytatására, miután jobbára magyar felekkel álltak összeköttetésben, el kellett sajátítaniok hamarosan a magyar nyelvet. Hatóságaiknál pedig a XIX. század elején alkalmazniok kellett olyan egyéneket is, kik a guberniummal való érintkezés nyelvét, a latint is tökéletesen bírták. A magyar nyelvet korán elsajátították; miként Jósika írja emlékirataiban, kezdetben igen furcsán beszélhették, sőt az intelligensebb elem már írásban is elég jól elsajátította. De még a nyelv elsajátításánál is gyorsabban történt nemzeti viseletüknek magyarra való felcserélése s hogy ez milyen korán kezdődött, mutatják azok a templomi freskók, egyházi vonatkozású képek, hol örmény férfiak, nők és gyermekek már a XVIII. század elején magyar viseletben szerepeltek. Az örmény zárt társadalom ezekkel a tünetekkel azért még korántsem állott a bomlás útján, éppen csak elvonult felette a magyar kultúra szellője, melyet tudomásul nem venni vagy ignorálni nem lehetett. A bomlás lassan ment s minden bomlási folyamaton keresztül húzódott egy fő szempont, az általános jólét érdeke, mely öntudatosan leginkább azonban öntudatlanul, de közönyössé tette őket szervezetük faji jellegének csökkenése iránt.

Az egységes igazgatás alatt levő örmény kompániák először is gyorsan különváltak s ezzel az erő, mely szervezettségükben rejtett, már kisebb hatásúvá vált. Püspökük halála után nem tudtak az új püspök személyében megállapodni, ami a római szentszék beavatkozását provokálta s lassanként az erdélyi római katolikus püspöki egyházmegye hatáskörébe kerültek, ahol ma is vannak, Ámde

bárminő jólétben éltek s bármennyire irigyeltek voltak az erdélyi népektől, a magyarsággal nem foghattak össze ellentétes nyelvük és ellentétes műveltségüknél fogva. Más szokások, más nézetek, más érzések követői lévén, bármennyire demonstrálták hazafiságukat, a társadalmi életben nem voltak elismerve. S miután mindig az a hiány fáj az embernek, ami még van, az örmények is eme hiányok fokozatos megszüntetésére törekedtek.

Ekkor kezdődik az intelligensebb elemeknél a magyar nyelv nagyobb mérvű elsajátítása, a magyar irodalom iránt való érdeklődés és a magyar szokások felvételének kezdete.

1824-ben pedig megjelenik Bécsben, Szamosújvár városa költségén, az erdélyi örmény ifjúság használatára az első örmény-magyar ABC-könyvecske, mely a maga igénytelenségével egy készülődő szociológiai átalakulásnak immár nevezetes szimbóluma. Nem magyar ember volt a készítője ennek a könyvecskének, hanem egy tetőtől talpig örmény tanítómester - *Gábrus Zakariás*, - aki még egy örmény hagyományokon és műveltségen nevelődött generációnak volt az ivadéka s bárha az ő irodalmi működése egyfelől a tradíciók továbbadására irányult, másfelől már öntudatosan jelentkezett nála a belátás, hogy a magyar nyelv tudása nélkül a hazai örménység a legnagyobb gátat állítja boldogulása elébe. Négy év múlva egy másik, szintén igen jelentéktelen, de társadalmi szempontból nevezetes fontosságú nyomtatvány jelent meg - *Világosító Szent Gergely Officiuma* címmel - mely már egyházi énekeknek magyar nyelven való fordítását tartalmazta. Ez a munka is Gábrus tanítómestertől való, valamint később az "Isten áldd meg a magyart" és a "Hazádnak rendületlenül" himnuszok örmény fordításai is. Ezeket a darabokat már azok számára készítette Gábrus, kiknek nem volt sem idejük, sem alkalmuk a magyar nyelv megtanulására. A Gábrus Zakariás működésével egyidejűleg történt a világi közigazgatás terén egy - magyar szempontból - fontos, vagyis korszakos lépés. Szamosújvár városa ugyanis elhatározta, hogy jegyzőkönyveit, ügyvezetését az örmény helyett ezentúl magyarra cseréli fel és a hatóság hivatalos nyelvévé a magyart teszi. A határozat révén magától értetődő lett, hogy a tisztviselői kvalifikáció egyik kellékéül a magyar nyelv tudása lett kijelölve. A világi akció után egyházi téren folyt a magyar nyelv érdekében való előkészítő munka és a múlt század negyvenes éveiben már a templomi prédikálószékekben is felhangzott a magyar szó. Mindezek a változások lassan, észrevétlenül folytak, miközben az örménység tömegében a faj, a múlt és a nyelv iránt való érzelmi szimpátiák erősen éltek. Az 1848-iki átalakulások az örményeket is minden jogok részesévé avatták; ekkor aztán megnyílt az út mindenki számára az érvényesüléshez. Az örmény nyelv és szokások meghúzódtak egyes családokban s az egyházban, az iskola nyelve azonban kizárólag magyar lett ezután, habár örmény alapokból létesítették s a jellege is felekezeti volt. Ugyanez történt Erzsébetvároson is, csak hogy ott valamivel előbb s miután más viszonyok közé jutottak, valamivel gyorsabb tempóban. Gyergyószentmiklóson, Csíkszépvízen ekkor a lakosságnak 99 százaléka tudott már magyarul, a többi helyeken pedig - hol aránylag nagyobb számmal, de szétszóródva éltek, mint Désen, Máramarosszigeten, Tordán, Kézdivásárhelyen, Kolozsváron stb. - már kivétel nélkül beszélték a magyar nyelvet. A szervezettebb kolóniákban ezek a magyarul tudó örmények, vagyis az ifjúság lett a magyarosodás úttörője a családokban. A nyoma ennek az állapotnak Erdélyben még ma is megvan, de már ritkaság s néhány év múlva, az öregek kihaltával, teljesen megszűnik.

A magyar nyelv, magyar kultúra és magyar szokások felvétele azonban nemcsak a tökéletes megmagyarosodást eredményezte, hanem a tradícióktól való végleges elszakadást is. S amikor ez az elszakadás megindult, akkor kezdett a magyar örménység gazdaságilag is pusztulni. Ezt a példát azonban a bánáti vidékekre költözött örmény telepések életével lehet illusztrálni legjobban. Ezek a telepések jobbra Szamosújvárról, Erzsébetvárosról és Gyergyószentmiklósról kiköltözött dúsgazdag örmények voltak, kik a törökök kiűzésével felszabadult óriási, sok helyen mocsaras, míveletlen földterületeket megvásárolták és gazdálkodáshoz fogtak. A másik rész folytatta tovább is a kereskedést bent az országban, de kifelé is, Bécsig, Hamburgig, Párizsig.

Majdnem valamennyien nemességre emeltettek s már az első generációban az ifjabb ivadéknál jelentkezett egy olyan törekvés, mely vagy kicsinyelte, vagy praktikusnak nem tartotta apái foglalkozását s ennél fogva más ambíciók elérésére törekedett. Az örmény dzsenti típusa itt

fejlődött ki legkorábban, majd Erzsébetvároson s mindkét helyen hivatását jóidőn keresztül abban látta, hogy amit apái megszereztek, muzsikaszó mellett, sírvavigadó magyar módszer szerint elköltötte, adósságokba merült s azután hivatali egzisztencia után nézett. Néhány családban, ahol a tradíciók ereje teljesen nem bénult meg s a morális érzést sem ejtették meg kába, csillogó, a nemesség és az arisztokrácia allűrjeit majmoló külsőségek, a gazdasági erő épen fennmaradt, legtöbb helyen azonban, mihelyt az örménység politikailag felszabadult és a magyar műveltségben tökéletesen felolvadt, saját gazdasági csődje árán szerezte meg magyarrá válását.

Más színezetben és más motívumok hatása alatt ugyaneme tünetek jelentkeztek az erdélyi örménység körében, melyet ösztöne és élete körülményei közel két századig a kereskedői foglalkozásra utaltak. A nagyapa és apa munkájából az unoka azonban kiszakadt és a megkezdett ipari, kereskedői munkák, megszerzett, jól megalapított és tőkét ígérő kereskedelmi vállalatok egyenként megszűntek. Az a speciális magyar nemzeti előítélet, hogy a kereskedő, iparos nem ember s még ha produktív is a szakmájában, csak félig társadalmi lény, csodálatos módon átplántálódott az örmények gondolkozásmódjába, mihelyt a magyarosodás stádiumán átjutottak.

Az ifjabb generáció a produktív pályák iránt való utálatában a lateiner pályákat szállotta meg s az apja anyagi erejét felemészte, olyan társadalmi rendbe tolta fel magát, ahol - amiben eddig legkevesebb része volt -, a társadalmi elismerésben dúslakodhatott most a burzsoázia szomszédságában. "Hivatalista", vagyis úr iparkodott lenni mindenki s ma már az egykor virtuozitásig élelmes és kereskedelmi koncepciók iránt gazdag vénával bíró faj nem is képes az életküzdelmekben a biztosnak minősített lateinerpályákon kívül másféle professzióban erejét kipróbálni. Végső határa ennek a degenerációnak alig 15-20 évvel előbbi időkre nyúlik vissza s az országos gazdasági válságokon, az élet megváltozott feltételein kívül előidézte egy olyan körülmény, mely szintén a faji és társadalmi átalakulás következményein szilárdult meg. Az intézményekkel, szokásokkal, hagyományokkal és mesterséges eszközökkel kinaifalszerűen zárkózottá fejlesztett örmény társadalom minden oldalát 1850-től kezdve erős rés-ütések érték.

Például Szamosújváron még a múlt század hetvenes éveinek végén is az országút nem a városon keresztül vezetett, vasút a városnak még a környékén sem járt, az üzérkedési (értsd: üzletmeneti - a szerk.) formák tehát csekély módosulással még abban a rendszerben folytak, mint a XIX. század elején.

Ámde a közlekedési eszközök váratlan beálltával a kereskedelmi élet nem-hogy fejlődött volna, hanem fokozatosan hanyatlott. A legújabb nemzedék annyira megszállotta a hivatali egzisztenciára vezető iskolákat, hogy a szakiskolák számára emberanyag már nem jutott s így a kereskedelem modernebb formáit ez az évszázadokon át kereskedésből élő faj nemcsak hogy nem fejlesztette, de el sem sajátította. Következtek azután úgynevezett kulturális alkotások, amiknek egyik karikatúrája gyanánt jelentkezett két állami főgimnáziumi intézmény létesítése a két fő erdélyi örmény városban, vagyis olyan helyeken, hol a népfoglalkozás fejlesztése a főgimnáziummal merőben ellentétes intézményt kívánt volna. Állami bölcsesség és malomalatti politika hozta létre ezeket az intézményeket, melyek még jobban siettették a produktivitásra termett faj nagy tömegének e téren való fontos hivatása elzárását. Erdélyben 1870-ig a kereskedelem majdnem kizárólag az örmények kezében volt. Ők voltak a szenzálok, börziánerek (alkuszok, tőzsdések - a szerk.), vállalkozók, közvetítők, termelők egy személyben. Innen kezdve lanyhul a hatásuk és szűnik meg rohamosan jelentőségük, úgyannyira, hogy harmincöt év alatt legkevesebb 70 százalék arányában szorultak le a kereskedelmi élet teréről. Két és fél század alatt a beolvasztó és átalakító munka tehát végbement s ma már ez a faj éppen annyira magyar, mint a legtelivébb bennszülött. S éppen annyira nem él kereskedői szellem benne, mint a magyarban s előítéleteiben, jó és rossz tulajdonságaiban is hozzáidomult a mintaképhez, melyre formálódott.

Az átalakulási folyamat társadalmi törvényszerűséggel ment végbe. Kis töredék lévén a magyar nép tengerében, sorsa már eleve az volt s életérdeke is ezt parancsolta, hogy az idők folyamán nem csak érzelmileg, hanem nyelvében, szokásaiban, eszményében és törekvéseiben is magyarrá váljon. Miként az egyes embernél a fizikai pusztulás folyamata, akként járta le magát náluk is - amennyire

társadalmi közösségben ez lehetséges - a történelmi tényezők átalakító ereje, melyek eredménye a mai magyar örménység. A szellem lassú kialakulásának törvényszerű tünetei, hogy a mindegyre apadó öntudatból előbb a komplikáltabb grammatikai formák és összetételek lépnek ki, azután a kevésbé komplikáltak egészen a legegyszerűbb, legprimitívebb őskifejezéseikig, egy népfaj szimbolikus halálában is ugyanazokkal a törvényszerűségekkel járnak. A fogalmak után következnek a képzetek, ezek után az igék s legvégül maradnak az indulatszavak és indulathangok a pusztulásnak induló agyszervezetből, miután már előzőleg a komplikáltabb szellemi munka feltételei egyenként megszűntek. Az örmény faj átalakulásában is így maradtak ki rendre egyes tulajdonságok, míg végül a faj, mint etnografiai fogalom, eltűnt. A népnyelvben ezt az érdekes formációt most lehet leginkább kimutatni a maga roncsolt, minden harmadik-negyedik szavában magyarral kevert állapotában. A faj történelmi életében pedig azokkal a járulékokkal, melyek egy nép csontvázának speciális izomrendszerét alkotják. A magyarrá való alakulás főbb bázisai és mozzanatai voltak: a régi vallás elhagyása, a nemzeti (örmény) viselet mellőzése, a magyar nyelv elsajátítása, a magyar műveltség felvétele, miknek ellenében a másik oldalon a faji tulajdonságok ugyanannyi feláldozása.

A primitív, őslleki vonások egyes elemei, a szokások, ösztönök stb. véglegesen majd csak akkor mosódnak el, ha a hagyomány, a származási tudat és az évszázados fejlődés minden nyoma végleg eltűnik az egyetemes felolvadásban. Ezt a még hátralévő s amúgyis magától végbemenő processzust siettetni azonban már nem állami érdek, sőt egyáltalában nem érdek. A faj megbízhatósága, hazafias volta a történelmi élet nagy válságaiban állotta ki a próbát s ha politikai törekvéseiben, értelmi életében a magyarság eszményeit mindig magáénak vallotta, hivatásának legnagyobb mértékben megfelelt.

Majd ha a munkát, mely rájuk még vár, szellemi és társadalmi téren a magyar kultúra emelésére elvégezték, akkor az asszimiláció utolsó mozzanatait is siettetjük, de amíg történelmük, nyelvük, etnográfiajuk, ipari, kereskedelmi életük és társadalmi szervezetük gazdag dokumentumait és tanulságait egybe nem szedték és számba nem adták, addig magyar nemzeti érdek, hogy a faj élete mesterséges úton is meghosszabbíttassék, hogy ezt a nagy kultúrmunkát a magyarság számára befejezhesse. Ha múzeumokat akarnak alapítani, intézményeket létesíteni, csak hadd csinálják, magyar törekvések dicsőségét fogják intézményeik hirdetni s egyházi szervezeteiknek is, ha majd elkövetkezik az idejük, az lesz hivatásuk, hogy legelsőnek és lehangosabban követeljék - a magyar oltárnyelvnek az örmény templomokba való behozatalát.

dr. Bányai Elemér (Zuboly)
(Pesti Napló 1905. augusztus 27.)

"Sapientia sat!" - mondja a régi latin szólás: a bölcsnek elég ennyi, az okos ennyiből is ért. Lapunk olvasói jól ismerik Zubolyt, a szamosújvári származású magyarörmény újságíró, dr. Bányai Elemért. Megdöbbenő sorai - és különösen az utolsó bekezdés következtetéseiire hívjuk fel az Olvasó figyelmét! - gondolkodásra, cselekvésre is készítenek.

Hiszen azóta is - újabban különösen - azzal a feladattal birkózunk, hogy megőrizzük örmény származástudattal terhelt (?), áldott (?) magyarságunkat. S ne feledjük: nehéz, de értékes dolog egnél több örökséget, kultúrkinccset tudni a magunkénak.

*****

Kulturális hírek

November 17-18-án zajlott Gödöllőn, a Szent István Egyetemen az Európai Kisebbségek Nemzetközi Kulturális Konferenciája "Együttélés Európában - 2000, a kisebbség mint kulturális egység viszonya a többség kultúrájához" címmel, amelyen részt vett az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke, dr. Issekutz Sarolta is.

A Habsburg Ottó fővédnökségével megrendezett kétnapos konferenciát *Dr. Visy Zsolt*, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma helyettes államtitkára, mint az "Európa: közös örökségünk kampány" Magyar Koordinátori Bizottságának vezetője nyitotta meg.

Ezután a hazai és erdélyi előadókön kívül olasz, svájci, finn, észt, mordvin, moldvai, ukrán, cseh, baszk, bosnyák, macedon, szlovén, német, dán, belga és román tudományos előadásokat hallhattunk.

Különösen *Josef von Komlóssy*, az Európai Kisebbségek Föderális Uniójának alelnöke (Svájc) előadása volt igen érdekes. Címe: Fennmaradhat-e egy kis etnikum a nemzetállam és a globalizáció között? Komlóssy válasza: igen, amennyiben a nemzetközi eszközök beépülnek a kollektív identitásba, ha állandóan megújításra kerülnek a törvényi szabályozások, valamint, ha megvalósul a folyamatos monitoring-rendszer, és a szankcionálhatóság.

Igen nagy érdeklődés kísérte az EÖGYKE elnökének ismertetőjét. *Dr. Issekutz Sarolta* ismertette egyesületünk és önkormányzataink kulturális tevékenységét, valamint bemutatta havilapunkat: a "Füzeteket", új könyveinket, örmény szertartású római katolikus hitéletünk problémáit, majd beszélt az erdélyi magyarörmény szervezeteinkkel folytatott, határon átívelő együttműködésről.

A rendezvény végeztével a közismerten szép gödöllői kastélyban szervezett kitűnő, magas színvonalú népitánc- és népzenei hangversenyt mutattak be a szervezők, amely után zárófogadás következett.

*****

Kolozsvárott, november 25-én az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület küldöttsége is részt vett az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület 115. éves, millenniumi, ünnepi közgyűlésén. A Protestáns Teológiai Intézet dísztermét zsúfolásig megtöltötték a Kárpát-medence közösségeinek képviselői, hogy megvitassák a határokon átnyúló magyar-magyar kulturális együttműködés feladatait az integrálódó Európában, kulturális önazonosságunk megőrzése érdekében.

Az Armenia Örmény-magyar Baráti Társaság megbízott elnöke, Bálintné Kovács Júlia beszámolójában ismertette szervezeteink együttműködését, az erdélyi szervezetek szövetségének jelentőségét, örmény gyökerű magyar kultúránk és hagyományaink ápolása során elért eredményeinket. Bemutatta a Második Egyházi Konferencia anyagait felölelő kötetet, valamint igen nagy sikert arató kiadványunkat, Gudenus János József: *Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája c.* könyvünket.

Az ünnepi közgyűlésen számos neves tudós, művész kapott "Tiszteleti tag" címet, köztük *Veress István* professzor, illetve Bánffy Miklós-díjat az ugyancsak örménymagyar *Ferenczi István* színművész.

Ugyanekkor Kuún-Kocsárd-díjat adtak át *Zachoránszky Ibolyának*, a máramarosi Hollósy Simon Egyesület elnökének. Az EÖGYKE minden tagja nevében gratulálunk a díjazottaknak!

*****

Levél

Országos Örmény Önkormányzat
H-1052 Budapest, Deák Ferenc u.17.

Mellékelten megküldöm a 2000 október 1-én a XI. Orlay utca 6. szám alatti Örmény Templomban történt incidensről készített összefoglalómat szíves tájékoztatására.

Budapest 2000-10-11

Tisztelettel *Avanesian Alex* elnök

Kapják: Köztársasági Elnök

Miniszterelnöki Hivatal
Alkotmánybíróság
Legfelsőbb Bíróság
Dr. Paskai László O.F.M. bíboros, érsek
Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosa
Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztosa
Külügyminisztérium
Igazságügyi Minisztérium
Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal
NKÖM Egyházi Kapcsolatok Államtitkársága
Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Országos Önkormányzatai
XI. kerületi Országgyűlési képviselők

Feljegyzés

Az alábbi feljegyzést annak okulására írom le, hogy ma Magyarországon akár ily módon is lehet értelmezni a jelenlegi Kisebbségi Törvényt, illetve kihasználni annak hiányosságait, hogyan avatkozhatnak be szabadon idegenek, akár idegen állampolgárként, büntetlenül egy közösség életébe. Az eset 2000 október 1-én, Magyarország egyetlen Örmény templomában az Orlay utcában történt. Mint minden vasárnap, így elsején is 11 órakor kezdődött a mise Páter Vahan Hovagimian celebrálásával. Páter Vahan azzal a kéréssel fordult hozzám, hogy a mise után kb. 15-20 fő részére biztosítsuk a templom épületének megtekintését és minden egyéb kérdésben legyünk segítségükre. A mise kezdetére nagy létszámú, számunkra ismeretlen, eddig soha nem látott, nem örmény származású tömeg érkezett a templomba *dr. Issekutz Sarolta* (az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület) vezetésével. Mint később kiderült, zömmel román állampolgárságú magyarok, valamint az RMDSZ Kolozs megyei tagjai és vezetői jöttek el. A mise megkezdése előtt már feszült hangulat mutatkozott a megjelenteken, amit Issekutz asszony a helyszínen tovább fokozott cinikus megjegyzéseivel, kijelentéseivel ("nézzétek, ez mind a miénk!"). A mise 11 órakor elkezdődött. Körülbelül háromnegyed 12-kor három fiatalember jelent meg az ÖRMESTER Kft egyenruhájában. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületet keresték azzal, hogy itt, a XI. ker. Orlay u. 6.-ban egy zártkörű tanácskozás lesz és ennek biztosítására jöttek. Tájékoztattam őket, hogy ez Örmény Templom, jelenleg örmény mise folyik, és ez itt nem az Erdélyi Örmény Gyökerek székháza. Továbbá azt is közöltem, hogy sem mi, sem a pap semmilyen tanácskozásra engedélyt nem adunk. Ezután a jelenlevő egyháztanács tagjaival egyetértésben kihívtam a rendőrséget. A mise végére a templomban kaotikus állapot alakult ki. Az idegenek ordítóztatásától, az örmények elleni skandáló - uszítástól zengett a templom. A jelenlevő idős örmények inzultálása, lökdösése, megalázása közepette az uralkodó hang az volt, hogy, "ez itt mind a miénk!" Az örmény pap engedélye nélkül szavalatok hangzottak el az oltár előtt megszenteltelve a templom belsejét. Ekkor megjelent *dr. Csordás Eörs*, a Katolikus Érseki Hivatal irodavezetője. Miközben Páter Vahan Hovagimián az emeleten tartózkodott és történelmi ismertetőt tartott az érdeklődők számára, lent a templomban dr. Csordás Eörs az ott lévő tömeget vezényelve szavazásra szólított fel. "Akik magyarok, emeljék fel a kezüket." "Akik erdélyiek emeljék fel a kezüket!" Erre a lépésre információk szerint sem joga, sem felhatalmazása nem volt. Olyan kijelentések hangzottak el, miszerint az örmény nyelvű miséket meg kell szüntetni, nincs rájuk szükség. Ezt jeleztük Páter Vahan Hovagimiának, majd dr. Csordás Eörs és dr. Issekutz Sarolta feljöttek az irodába. Az irodában jelen voltak az egyháztanács képviselői, az Országos Örmény Önkormányzat képviselői és a rendőrség képviselője. Ekkor megdöbbentő eseményre került sor. Dr. Csordás Eörs ujjával fenyegette az örmény papot, szakadárnak, idegennek nevezte, valamint kijelentette, hogy ehhez a templomhoz nincs semmilyen köze. Az Örmény Templom a magyarok tulajdona és ő beosztásánál fogva jogosult a templomot az örményektől elvenni és a magyaroknak adni, sőt akár az örmény papot elküldeni. Korábban és most is dr. Issekutz Sarolta az úgymond római katolikus örmény

szertartás mindenek fölöttiségéről beszélt. Megjegyezni kívánom, hogy az Orlay utcában soha nem volt római katolikus örmény szertartás. Nem is lehetett, mert ilyen nem létezik, Örmény katolikus igen. Ezt követően dr. Csordás Eörs és Issekutz Sarolta távoztak.

A közelmúltban Magyarországon járt *dr. Meszrop Krikorian* érsek úr, aki az európai, skandináviai és a magyarországi örmények érseke. Találkozott *dr. Semjén Zsolt* helyettes államtitkár úrral, *dr. Nanofszky György* főosztályvezető úrral a Külügyminisztériumban, parlamentbeli látogatásakor *dr. Szentiványi Istvánnal*, az Országgyűlés Külügyi Bizottságának vezetőjével, valamint ellátogatott Pannonhalmára, ahol *Várszegi Asztrik* főapát urat kereste fel.

Az örmény kereszténység felvételének 1700. évfordulója lesz 2001-ben. Reméljük, ez alkalommal Magyarországra látogat II. Garegin Katolikosz, az örmények pápája. Az anyaországban és a diaszpórában élő kb. 12-15 millió örmény 90%-a a Róma által is elismert Örmény Apostoli Egyházhoz tartozik.

Ami az Orlay utcai templom tulajdonjogát illeti: bizonyítani tudjuk, hogy a XI. kerületi Orlay u. 6. szám alatti Örmény Templom építésének költségeit zömmel a portugáliai székhelyű Gulbenkian Alapítvány és sok más, a diaszpórában élő örmény állta. Sem a magyar állam, sem a Magyar Katolikus Egyház a templom építéséhez, majd a fenntartásához, működtetéséhez semmilyen állami, egyházi támogatást nem adott.

A Genocídiumnak nem sikerült teljesen kiirtani népünket. Az örmény identitásukat vállalók, az örmény közösséghez tartozók, a nyelvüket és szokásaikat megőrizni kívánók és tisztelők nem engedhetik, hogy a deklaráltan "magyarokká váltak", a dr. Issekutzi terminológia szerinti „magyarörmények”, az ország egyetlen örmény templomát megszenteltetésük, kisajátítsák, még akkor sem, ha ehhez dr. Csordás Eörs úr sajnálatos és értelmezhetetlen módon, bármiféle minőségben asszisztál is.

Az Amerikai Egyesült Államok Külügyi Bizottsága az elmúlt hetekben 24 igen 11 nem szavazattal a kongresszus elé terjesztette az örmény genocídium elismerésének Egyesült Államok-beli elfogadását.

Az egy hazában együtt, egymásért elv, a Szent Istváni alapokon nyugvó soknemzetiségű állam erejének hangsúlyozása nem lehet csupán szólam a Millennium évében. A magyarországi örménység vallásához, templomához, örmény identitásához mindenáron ragaszkodik.

*****

Egyetlen kérdés

Örömmel olvastuk országos elnökünk "Feljegyzését" és teljesen azonosulunk végső mondataival. "Az egy hazában együtt, egymásért elv.... nem lehet csupán szólam a Millennium évében. A magyarországi örménység vallásához, templomához, örmény identitásához mindenáron ragaszkodik."

Elragadó, hogy ő, mint az 1998. nyarán alapított Magyarországi Örmény Egyház nevű szekta alelnöke, képes azonosulni a magyarországi örménység 99%-ával, az örmény katolikusok akaratával, ragaszkodásával. Bár kissé furcsa, hisz ő akkor, két és fél évvel ezelőtt - ha volt is valaha katolikusként keresztelve -, excommunicálta magát ebből az egyházból. Tehát neki a katolikus egyházban sem jogai, sem kötelezettségei nincsenek. Sőt!

Jönnek is ilyenkor a kérdések:

- az örmény katolikus lelkész miért szektatagokat kért fel és mire? Saját híveitől tartott?
- milyen minőségben tartózkodott az Orlay utcai ingatlanban az országos elnök és képviselőtársai 2000. október 1-én délelőtt?
- melyik egyháztanács képviselői voltak jelen? (Az örmény katolikus egyháznak 1996 óta nincs törvényes egyháztanácsa!) Ha a szekta egyháztanácsa volt ott, ők milyen minőségben voltak jelen az örmény katolikus templom, múzeum és könyvtár irodájában ?

- az Országos Önkormányzat több bevándorló-státusban lévő férfi segítségét kérte az örmény katolikusok ellen ezen a napon. Firtatta-e valaki nevüket, nacionáléjukat, itt tartózkodásuk jogcímét? Fényképeiket már láttuk - megkapják ezekután is a magyar állampolgárságot?

Hagyjuk csak a válaszokat!

A kérdés:

Meddig tekinti még az országos elnökség a magyar államot banánköztársaságnak és meddig zaklatja ez a 40 fős bizánci csoport a nevünkben az ország legfőbb méltóságait?

Budaörs, 2000. december 1.

Fancsali János

*****

Családr riport

III. (befejező) rész

Édesanya: Hogy mit prüszköltek ezek a szerzetes papok, amiatt, hogy Ica jött velem a református templomba, mert egy protestáns templom volt akkor - nem tudom, hogy most van-e - Medgyesen. Egyik vasárnap az unitáriusok tartották délelőtt az istentiszteletet, s a reformátusok délután. Aztán fordítva. S mikor reformátusok tartották délelőtt, akkor odamentünk, s mikor az unitáriusok, akkor a katolikusba mentünk. De mentünk mind a kettőbe, minden vasárnap. És Viki (?) bácsit hoppra vette a Timoteus, az volt a főnökük. Hogy, hogy engedheti meg, hogy egy protestáns templomba járjon a leánya. S tőlem megkérdezte, hogy: ha a református pap tudná, hogy én járok a katolikus templomba, mit szólna? Mondom semmit, mert én tisztelettudóan viselkedem a katolikus templomban, úgyhogy akkor szólna és szidna meg, hogyha szemtelenül, illetlenül viselkednék. Elhallgatott.

Gönczi Edit: Az ökumenia jegyében most boldog volna nagyapám, ha...

Édesanya: Hogy az, amit ő épített, hát ne mondjam, hogy évszázaddal előbb, de egy évszázaddal előbb is ő ezt vallotta. S ugye, benne volt a családban is az, hogy tiszteletben kell tartani, mert az a bűn, ha nem tartom tiszteletben a másik vallását.

Gönczi Edit: S nem az számít, hogy milyen felekezett...

Édesanya: Nekem minden magyar testvérem, ezt hangoztatta. Úgyhogy azok a székelyek, akik a Felszegi Laci birtokát megvették, hát azok mind katolikusok voltak. De hát csak kilenc kilométerre, Abosfalván volt katolikus templom és pap, úgyhogy odajártak hozzánk a templomba. Szemben volt velük az unitárius templom, de hát olyan volt a papjuk, hogy a saját híve után is kapával futott, hogy még...

Gönczi Edit: S akkor odajártak...

Édesanya: Odajártak az unitáriusok is hozzánk. S a katolikusok is. Katolikus egyetlen egy örmény fehérnép volt, azt honnan hozta a haranglábi református ember, nem tudom, hol ismerkedtek meg.

Gönczi Edit: Valahol Gyergyóban, vagy Csíkszépviz környékén lehetett.

Édesanya: Lehetett Erzsébeten is... Örmény Ilonának hívta mindenki, olyan szép volt. Szép, barna asszony. Mondom, nekünk az számítana bűnnek, hogyha nem tartanók tiszteletben a másik vallását...

(Gönczi Edit az interjú végére - rendhagyó módon - személyes hangú írást csatolt, amelyet - rövidítésekkel - közlünk. Külön figyelmébe ajánljuk olvasóinknak. Fontos, életbeváltóan fontos problémaköréről szól.

Ennek az írásnak azonban már nem "Családr riport" a címe, mégha összetartozik is a kettő.

Ennek a címe - mégha a szerző nem is látta el különálló címmel - inkább az lehetne:

Segélykiáltás és remény)

Erdélyszerte szinte minden középosztálybeli családban volt valaki örmény származású és ezért elég sokan keresik ezt a kapcsolódást, csatlakozást.

Nemrég *Beder Tibor* Hargita-megyei főtanfelügyelő, a Julianus Alapítvány életre hívója mondotta egyik előadásában: azzal, hogy valamelyik őse által egy kicsit örmény származású is, nyert, mert egy másik kisebbségnek is az értékhordozója.

Sok mindent lehetne idős emberektől még begyűjteni, akik gyermekkorukra emlékeznek és olyan családban nőttek fel, ahol gyakran meséltek az ősökről, vagy az akkori világ figuráiról, hiszen mindez együtt a mi, kicsi erdélyi történelmünk.

Nekünk itt most, ezekben a napokban és kilátástalan anyagi helyzetünkben nagyon fontos az, hogy találkozzunk olyan emberekkel, akiknek a meglátásaik vagy a rálátásaik, együttérzésük, vagy történetesen együttgondolkodásuk számunkra igen-igen jó szellemi tartalék lehet. Energiát adhat azokhoz a napokhoz, amikor már szinte reménytelenül ébredünk reggel, de csinálni kell, mert itt ez olyan járat, amelyiknek nincs ajtaja, se kiszállni nem lehet, sem pedig megállója nincs.

Nem tudom hol, s meddig, hogyan lehet ezt csinálni, egyáltalán mi lesz a megoldás reá.

Annyira kilátástalan itt az élet mindenkinek, hogy valaminek történnie kell, - nem nagy dolgokra gondolok -, de a sorsunkon valamennyit változtatni kell, mert már nincs jövő. Nem nekünk, hanem a gyerekeknek, a fiatalságnak. Ha átmennek a határon túl, az anyagilag lehet, hogy jó, de a kétlakiság náluk is jelentkezik.

De az össz ifjúság számára mi lenne a recept s a megoldás? Hisz mindenki azért csak nem megy el. Aki még marad, az a tartalékunk... annak még lehet kamatozó, gyümölcsöző az itthonléte vagy munkássága. Lehetne, aki megússza az alkoholt, megússza a kábítózást is, vagy egyáltalán kialakul egy olyan munkamorál, amely tartaléka lehet arra az időre, amikor majd azt mondhatja, hogy "na, most végre kezdhetek én is valamit".

Csak nehogy az legyen, hogy mire lehetőség nyílik, addigra már nem lesz "edzésben", addigra már senkinek nem lesz kedve dolgozni, vagy nem lesz akivel előállni. Adja az Úristen, hogy az újesztendő ne ezt hozza, hanem azt, amit mindnyájan remélünk: végre felszabadult, jó hangulatú, jól szervezett, vagy jó szervezésre váró, de szervezhető társadalmat, összetartó, vagy összetartozó magyarságot. És hozza el azt, amit most már egyre többen mondanak Erdélyszerte: az autonómiát.

Legyen igaza *Sabin Germannak* és legyenek nagyon-nagyon sokan, akik azt vallják, amit annak idején *Kós Károly* is, s legyenek minél többen, akik a transzylvanizmust modern mivoltában fölkarolják. Adja meg a magasságos Úristen, hogy legyen jobb napunk, süssön fel a reménység, s termő éveket hozzon még számunkra is, az ifjúságnak pedig boldog életet.

Gönczi Edit

*****

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek melléklete - A Keresztes-család családfája

Jelmagyarázat: b = született   m = megházasodott   d = elhalálozott

Keresztes Kristóf leszármazottai

Keresztes Kristóf b. 1855, Ditró, m. Schuszter Teréz, b. 1860, Szászvégen, d. 1927, Ditró.

Keresztes died 1914, Ditró.

I. **Keresztes Mariska** b. 1884, Ditró, m. Tamás Lajos, b. 1875, d. 1939, Ditró. Keresztes died 1974, Torda.

A. **Tamás Kálmán** b. 1906, Ditró, m. Nagy Ilona, b. 1916, Zsögöd. Tamás died 1945, Mvhely.

1. **Tamás Attila** b. 1937, Csiksz, m. Schier Juliánna, b. 1943, Mvhely.

a. **Tamás Enikő** b. 1962, Mvhely.

2. **Nagy Ildikó** b. 1934, Csiksz, m. Fazekas Ferenc, b. 1933, Mvhely, d. 1978.

a. **Fazekas Csaba** b. 1958, Mvhely.

b. **Fazekas Ildikó** b. 1966, Mvhely.

B. **Tamás Antal** b. 1908, Ditró, m. Székely Julianna, b. 1912, Torda, d. 1967, Torda. Tamás died 1969, Torda.

1. **Tamás Dániel** b. 1946, Buk., m. Vulcu Nicoletta, b. 1948.

a. **Tamás Raluca Alexandria** b. 1968, Arad.

2. **Tamás Mária** b. 1941, Buk., m. Sanislav Stefan, b. 1937, Arad.

a. **Sanislav Călin** b. 1967, Arad.

C. **Tamás Ilona** b. 1915, Ditró, m. Zamora Ferenc, b. 1910, Ditró, d. Buk.,

1. **Zamora Viorica** b. 1941, Buk.

- 2. **Zamora Iulian** b. 1943, Buk, m. Badilá Viorica, b. 1945, Buk.
    - a. **Zamora Emanuel Cristian** b. 1971, Buk.
    - b. **Zamora Mihaita** b. 1977, Buk.
  - D. **Tamás Zoltán** b. 1923, Ditró, m. Hadnagy Zsuzsanna, b. 1926.
    - 1. **Tamás Iona** b. 1950, Buk, m. Curugiu Dtru, b. 1949, Galac.
      - a. **Curugiu Viktor** b. 1976, Buk.
  - E. **Tamás Mária** b. 1911, Borszék, m. Tamás Ferenc, b. 1908, d. 1969, Ditró.
    - 1. **Tamás Zsuzsanna** b. 1946, Ditró, m. Zsuzsics András, b. 1950, Nyárad.
      - a. **Zsuzsics Sándor József** b. 1970, Borszék.
      - b. **Zsuzsics Anna Mária** b. 1972, Borszék.
      - c. **Zsuzsics András Levente** b. 1973, Borszék.
      - d. **Zsuzsics Enikő** b. 1976, Borszék.
  - F. **Tamás Matild** b. 1925, Ditró, m. Petrán Zoltán, b. 1929, Torda.
    - 1. **Mircea Mónika** b. 1953, Torda, m. Szabó Sándor, b. 1954, Dicsőszentmárton.
      - a. **Szabó Mónika Diana** b. 1979, Torda.
    - 2. **Petrán Zoltán** b. 1960, Torda.
  - G. **Tamás Piroska** b. 1928, Ditró, m. Kerekes Dénes, b. 1908, Mvhely.
    - 1. **Kerekes Miklós** b. 1951, Bp.
    - 2. **Kerekes Éva** b. 1954, m. Toók Sándor, b. 1948.
      - a. **Toók Annamária** b. 1980.
  - H. **Tamás Katalin** b. 1930, Ditró, m. Lax Ferenc, b. 1929.
    - 1. **Lax Klára** b. 1955, Kolozsvár, m. Bognár György, b. 1950.
      - a. **Bognár György Tibor** b. 1979, Kolozsvár.
    - 2. **Lax Gabriella** b. 1967.
  - I. **Tamás Anna** b. 1915, Ditró, m. Mischinea Marin, b. 1914, Buk.
    - 1. **Mischinea Chiril** b. 1940, Buk., m. Bogdán Eugénia, b. 1947, Buk.
      - a. **Mischinea Carmen** b. 1963.
      - b. **Mischinea Catalin** b. 1967.
      - c. **Mischinea Bogdán** b. 1969.
- II. **Keresztes Antal** b. 1890, Ditró, m. (1) Orosz Erzs, m. (2) Szekula Anna, b. 1887, d. 1964. Keresztes died 1928, Ditró.
- A. **Keresztes Kristóf** (son of Keresztes Antal and Orosz Erzs) b. 1925, Ditró-Mélykút, m. Izsáki Erzsébet, b. 1931, Kalocsa.
    - 1. **Keresztes Judit** b. 1950, Bácsalmás, m. (1) Bird Imre, m. (2) Papp Vilmos.
      - a. **Bird Gábor** (son of Bird Imre and Keresztes Judit) b. 1970, Baja.
    - 2. **Keresztes Zoltán** b. 1953, Bácsalmás, m. Szemák Ágnes, b. 1954.
      - a. **Keresztes Tímea** b. 1976, Bácsalmás.
- III. **Keresztes Kristóf** b. 1900, d. 1918.
- IV. **Keresztes Erzsébet** b. 1901, Gy-Remete, m. Kapdebo Béla, b. Gy Remete. Keresztes died 1937.
- V. **Keresztes János** b. 1896, Ditró, m. Vakkon Karolin, b. 1897, Borszék. Keresztes died 1981, Etyek.
- A. **Keresztes László** b. 1925, Ditró, m. Varga Margit, b. 1928, Budapest.
    - 1. **Keresztes Margit** b. 1949, Budapest, m. Molnár Árpád, b. 1949, Budapest.
      - a. **Molnár Szilvia** b. 1975.
    - 2. **Keresztes Iona** b. 1952, Budapest.
  - B. **Keresztes Béla** b. 1932, Ditró, m. Ács Mária, b. 1936, Etyek.
    - 1. **Keresztes Béla** b. 1961, Budapest.
    - 2. **Keresztes Attila** b. 1966, Budapest.
  - C. **Keresztes István** b. 1928, Ditró, m. Lámi Ida, b. 1935, Mezőkövesd.
    - 1. **Keresztes Ágnes** b. 1960, Budapest.
    - 2. **Keresztes István** b. 1965, Budapest.

Keresztes István leszármazottai

- Keresztes István** b. 1852, Ditró, m. Málnássy Katalin, b. 1862, Gyergyóremete, d. 1945, Ditró. Keresztes died 1932, Ditró.
- I. **Keresztes Mária** b. 1885, Ditró, m. Hánn József, b. 1879, Segesvár, d. 1960, SzVhely.
    - A. **Hann Mária** b. 1907, Szudvarhely, m. Dragomán Sándor, b. 1904, d. 1974.
  - II. **Keresztes Róza-Mária** b. 1886, Ditró, m. (1) Ferenczi Henrik, b. 1877, d. 1932, m. (2) Páll Jenő, b. 1884, d. 1957, m. (3) Kiss János. Keresztes died 1949.

- A. **Ferenczi Nóra** (daughter of Ferenczi Henrik and Keresztes Róza-Mária) b. 1905, Gyszentmiklós, m. Lukács Béla,
 b. 1898, Tövis, d. 1976, Kolozsvár.
1. **Lukács Nóra** b. 1923, m. Meskó László, b. 1910, d. 1981.
    - a. **Meskó László** b. 1946, m. Sente Mária, b. 1951.
      - (1) **Meskó Andrea** b. 1973.
      - (2) **Meskó Tibor** b. 1976.
    2. **Lukács Ilona** b. 1925.
    3. **Lukács Mária** b. 1934, m. (1) Capussan Vasile, b. 1932, d. 1969, m. (2) Dehel Gábor, b. 1940.
- III. **Keresztes Annuska** b. 1888, Ditró, m. Jakab Gyula, b. 1876, Barót, d. 1962, Szudvarhely. Keresztes died 1976, Székelyudvarhely.
- A. **Jakab Gyula** b. 1910, Szudvarhely, m. Szabó Magda, b. 1920, Székelyudvarhely.
    1. **Jakab Réka** b. 1944, m. Orosz György, b. 1942, Budapest.
    2. **Jakab Gyula** b. 1948, m. Izsáki Emese.
  - B. **Jakab Anna** b. 1922, Szudvarhely, m. Kebeley Dezső, b. 1914, Libánfalva.
    1. **Kebeley Lajos** b. 1946.
    2. **Kebeley Dezső** b. 1949, m. Molnár Éva, b. 1957.
  - C. **Jakab István** b. 1911.
- IV. **Keresztes Irénke** b. 1891, m. dr. Jakab Andor, b. 1885, d. 1956.
- A. **Jakab Irén** b. 1914, Kolozsvár, m. Zöldi János, b. 1903, Kolozsvár, d. 1970.
    1. **Zöldi János** b. 1939, m. Bacsó Matild, b. 1946.
      - a. **Zöldi János** b. 1972.
      2. **Zöldi László** b. 1944.
    - B. **Jakab Piroska** b. 1921, Keszthely, m. Fehér Dénes, b. 1913, Keszthely.
      1. **Fehér Levente** b. 1942, m. Dancs Judit, b. 1941.
        - a. **Fehér Piroska** b. 1970.
        - b. **Fehér Zsófia** b. 1973.
      2. **Fehér Kinga** b. 1948, m. Járasi Vince, b. 1945.
        - a. **Járasi Kinga** b. 1970.
    - C. **Jakab Andor** b. 1924, Szudvarhely, m. Borbáth Klári, b. 1936, Szudvarhely.
      1. **Jakab András** b. 1956, m. László Annamária, b. 1956.
      2. **Jakab Klári** b. 1958.
      3. **Jakab István** b. 1967.
  - V. **Keresztes Erzsébet-Ella** b. 1904, Ditró, m. Kováts Béla, b. 1903, Ditró.
    - A. **Kováts Magda** b. 1929, Ditró, m. Dobos László, b. 1911, Csíkrákos.
      1. **Dobos Béla** b. 1947, m. Juhász Erzsébet, b. 1947.
        - a. **Dobos Béla**
        - b. **Dobos Adél**
      2. **Dobos Árpád** b. 1954, m. Király Erzsébet, b. 1939.
        - a. **Dobos Viktória** b. 1980.
    - B. **Kováts Erzsébet** b. 1930, Ditró, m. Grecu GH-GHE, b. 1929.
      1. **Grecu Marietta** b. 1954, m. Cárájanu Valentin, b. 1951.
    - C. **Kováts Teréz** b. 1940, Gyergyószentmiklós, m. Molnár István, b. 1937, d. 1974.
      1. **Molnár Réka** b. 1964.
      2. **Molnár Attila** b. 1968.
    - D. **Kováts László** b. 1943, Ditró, m. Horváth Enikő, b. 1946, Rugonfalva.
      1. **Kováts Imola Kinga** b. 1971.
      2. **Kováts Tünde Ildikó** b. 1973.
      3. **Kováts Iringó Enikő** b. 1975.
  - VI. **Keresztes Ilona** b. 1896, Ditró, m. Székely Béla, b. 1892, Lembény, d. 1977, Budapest Keresztes died 1952, Budapest.
    - A. **Székely Kató** b. 1921, Ditró, m. Gürtler Pál, b. 1917, Kolozsvár.
      1. **Gürtler Mária** b. 1945, Budapest, m. Budai Rezső, b. 1942.
        - a. **Budai Pál** b. 1968.
        - b. **Budai László** b. 1969.
      2. **Gürtler Pál** b. 1949, m. Törzsök Klára, b. 1954.
        - a. **Gürtler Szilvia** b. 1978.
        - b. **Gürtler Tamás** b. 1981.
    - B. **Székely Béla** b. 1920, Ditró, m. Szajla Ilona, b. 1932, Eger.
      1. **Székely Ilona** b. 1955, m. Kalmár István, b. 1949.
        - a. **Kalmár Gergely** b. 1979.

2. Székely Márta b. 1957, m. dr. Szívós István, b. 1948.
a. Szívós Márta b. 1978.

*****

Színház....

November 16-án a Fővárosi Örmény Klub estjén dr. Enyedi Sándor tartott előadást az örménység és az erdélyi magyar színészet kapcsolatairól

Bevezetésül a Klub háziasszonya, dr. Issekutz Sarolta mutatta be az előadót. Enyedi Sándor 1938 január 1-én született Désen. Iskoláit szülővárosában, Magyarországon és Szamosújváron végezte. A kolozsvári egyetem elvégzése után a bukaresti *Előre*, majd a kolozsvári *Igazság* újságírója volt. Az irodalomtudományok kandidátusa. Később a budapesti *Magyar Színházi Intézet*, a *Magyarságkutató Intézet* munkatársa, majd a *Középeurópai Intézetnél* tudományos főmunkatárs. Cikkei számos lapban jelentek meg, megírta *Az erdélyi magyar színjátszás kezdetei* című könyvet. Ezután következett Enyedi Sándor élvezetes előadása, amelynek címe *"Örmények a magyar színészetben"*.

Mai napig legendák szólnak egy kolozsvári színházi intendánsról, *Korbuly Bogdánról*, aki nagyon nehéz időszakban vállalta a kolozsvári színháznak az anyagi és szellemi irányítását. A lexikonban, amely most készül, már 250 címszónál tartok, elképzelhető, hogy lesz ilyen címszó is: *Örmények a magyar színpadon*, amely témáról beszélek most, ezen az esten.

A téma megértéséhez szükséges a 18-ik század utolsó évtizedéig visszatérnünk, amikor megalakult a kolozsvári színház. Akkor úgy látszott, hogy kiderült a magyar szellemi égbolt úgy Magyarországon, mint Erdélyben. Több évtizedes szünet után összehívták az országgyűléseket, előbb Pest-Budára, fél évvel később Kolozsvárra.

Megszületik egy erdélyi lap, gyönyörű a címe: *Erdélyi Magyar Hírvivő*. Hogy ez a cím mennyire szép, arra magyarországi ismerősöm ébresztett rá, amikor azt mondta, hogy ez is úgy hangzik, mint ahogyan Erdélyben azt mondják: szomorújelentés, és nem gyászjelentés, és még néhány ilyen kifejezés, ami Magyarországon másképpen hangzik és Erdélyben másképpen.

(Az erdélyi Gubernium különálló - magyarázta az előadó -, ott Bánffy György gubernátor inkább magáévá tette a nemzeti célkitűzéseket, miközben a pesti magyar színház néhány év küzdelem után elbukott, Kolozsvárott viszont túlélte a színház.)

Szeretném megjegyezni - szégyenünkre - hogy a bécsi Burgtheatert és a bécsi, császári és királyi Operaházat magyar mecénások pénzén tartották el.

Az erdélyi magyar színház végülis úgy maradhatott meg, hogy néhány évi válságos időszak után *Wesselényi Miklós*, a zsidói bölény volt az, aki felmérte, hogy ha nem ad hathatós anyagi támogatást, akkor a pesti színház sorsára jut a kolozsvári is, hiszen színházat fenntartani sohasem volt nyereséges, főként olyan színházat, amilyenről Wesselényi is álmódott.

(Gyűjtés indult az állandó színház építésére, felkérték az örmény városokat is, minden valószínűség szerint Szamosújvárt és Erzsébetvárost. Szamosújvár ezer forintot megszavazott, ez azonban nem érkezett meg, mert a Gubernium kijelentette: Szamosújvár előbb minden adósságát fizesse ki, csak akkor adakozhat színházra.

Valami mégis megindult az örménység körében is: 1807-ből arról tudósít a sajtó, hogy Kolozsvárt bemutatták *Gorove László "Féltés és meghasonlás"* című színművét.)

Gorove László 1780-ban született és a színház működése idején, 1796-ban már Kolozsvárt tanult. A színházi előadásokat is látogatta. A bemutató idején 27 éves szamosújvári polgár és a színházi előadások tapasztalain felbuzdulva kezdett darabokat írni. Az örmények soraiból tehát már nemcsak pártoló közönség kerül ki, hanem szerző is.

(Wesselényi levélben kéri Gorovét, hogy járjon közbe a városi hatóságoknál: a kolozsvári társulat nyári játszó-körútja során állhasson meg Szamosújváron és ott is tarthasson előadásokat.)

El kell mondani, hogy a színészet nem volt mindenhol, mindenki által elfogadott dolog. A szamosújvári, begombolkozott polgár nem kapott azon, hogy a városban színelőadást tartsanak. Szívesen adakozott színházra, de színházat látni még nem nagyon akart, Ekkoriban még országszerte erősen él az a tévhit, hogy "a magyar nem való komédiásnak" s a szamosújvári tanács sem kapható az ötletre.

Gorove maga tudatában volt ennek és írt is egy olyan színművet, amelynek a címe: *Az érdeemes kalmár*. Tehát a kalmárt, a megvetett, sokhelyütt lenézett foglalkozást akarja fölemelni és a kereskedőket is meggyőzni arról, hogy "ti érdeemes, értelmes és jóra való emberek vagytok".

Később Gorove Pestre kerül és úgy hal meg, mint a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, mindenesetre Szamosújvárról elkerül.

A Szongott-monográfiából is kiderül, hogy az örmény kereskedővárosok fiataljai ekkortájt kezdenek el tanulni, diplomát szerezni és hazatérve beleütköznek a maradibb szellembe.

1796 után a pesti magyar színjátszást aláaknálták, nincs, vége... a Martinovics-összeesküvés következtében nem létezhet tovább, csupán Erdélyben marad fenn a magyar nyelvű színház. Wesselényi és néhány társa alig győzi fizetni a költségeket, de tudják, hogy ez nemcsak komédiázás, nemcsak "ágálás" a színpadon, hanem misszió! Az anyanyelv ápolása!

Kétszáz év után elmondhatjuk, hogy az egész magyar nyelvterületen a kolozsvári színház az, amely folyamatos volt. Az egyetlen, amely mai napig is működik.

/.../

A 19. század húszas éveiben találkozunk az első örmény-magyar színésszel, erzsébetvárosi *Eránosz Józseffel*. Eránosz nem került bele a lexikonokba, sem születésének, sem halálának évét nem ismerjük. Két évtizeden át volt népszerű színész Erdélyben. 1852-ben, amikor pályája már a vége felé tart, *Hollán György* megírta a vándorszínészetéről az emlékeit, s a következőképpen emlékszik meg Eránosz Józsefről:

"Eránosz karakterhős, rettentő mély basszushangú, magas alakú, örmény barnaságú, bozontos szemöldökű ember. Celesztin után Eránosz volt az erdélyiek által kitüntetett és portált színész, az örmények faji összetartása Celesztin fölé emelte és bálványozta. Még 1851-ben is emlegették hátgerincet borsóztató, erőteljes játékát. A legrégebb erdélyi s melyet az újjabkori színészek kivált az örmények előtt nem bírtak feledtetni."

(Az említett másik színész teljes nevén *Pergő Celesztin - a szerk.*)

Eránosz hosszú ideig legendás alakja maradt a magyar színészetnek, sajnos, a kutatások nem azonosították. 1829-ben már Kolozsvárott játszik Keszi József, majd Göde István társulatában. Később ő hoz létre szintársulatot, a felesége is színésznő, aki szintén erzsébetvárosi örmény... Sok emlékiratban maradt meg így az emléke anélkül, hogy tudnánk, mi lett a sorsa.

A szamosújvári közönség végül az évtizedek során Erdély egyik legjobb közönsége lesz, ebben a városban mindig megtalálják számításukat a színészek.

/../

"Az örmény fajnak kiváló, szép tulajdonsága a színi élvezetek mezején a komolyabb drámák kedvelése. Ezt még az aranyak pöngetése, a váltók leszámításának száraz, mohó foglalkozása közt is csaknem áhítattal gyakorolja. A milliomos Korbuly például ma is komoly drámákban tud leginkább gyönyörködni, és feszült figyelemmel végignézi, s bizony jobban meg tudja kritizálni, mint sok más, hivatásbeli kritikus." - idézte az emlékirót az előadó.

/../

Szamosújvár nemcsak várta a színészeket, de meg is vendégelte s visszavárta őket. A későbbiek folyamán ez a színházszeretet csak erősödött.

Korbuly Bogdánról megoszlanak a vélemények. Munkával gyűjtött hatalmas vagyont, míg 1875-ben ő lett az intendáns.

"Oly ígérettel, hogyha haszon lesz, az a színházé marad, ha pedig hiány, azt ő fedezi a sajátjából. Több éven keresztül állt így Korbuly a színház élén. Korbuly természetes eszű, eredeti ember volt, gyönyörű, bizalomgerjesztő, beszédes, kék szemei voltak... /../ Azon állítását, hogy a színházra

ráfizetett, sokan kétségbe vonták, de én fölteszem róla, hogy így volt, s egyszersmind azt is, hogyha tette, bizonyosan tudta, hogy miért tette és soha meg nem bánta. Gazdag, egyszerű és okos ember volt Korbuly Bogdán, s ennek meg is volt az eredménye: a színészek soha nem aggódtak fizetésükért."

"Pár évre rá a színház körüli érdemeiért nemesi oklevelet kapott 'lompéerti' előnévvel. Bementem hozzá gratulálni. - Hagyja el, - szólt -, itt van a fiókban, föl se bontottam. Hát most nemesebb vagyok én, mint azelőtt?"

Korbuly körében található például egy *Gajzágó Joachim* nevű orvos ezredes. Ez is bizonyítja, hogy a XIX. század közepére-második felére az erdélyi örmények kitortek a szűk "kalmárkereskedő-kézműves" világból és egyre többen választottak értelmiségi pályát és foglaltak el magasabb hivatalokat - fejezte be érdekes előadását *Enyedi Sándor*.

*****

Kiadványaink, ajánlott könyveink

Szongott Kristóf: A magyarhoni örmény családok Geneológiája - 1.000 Ft

Szongott Kristóf: Szamosújvár Monográfiája I: IV (kötetenként 1.500 Ft.)

Avedik Lukács: Erzsébetváros monográfiája (fénymásolat) - 2.000 Ft

Fancsali János: Viski János Fiatalkori évei - 800 Ft

Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek 1997. évkönyv -1.000 Ft

Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek 1998. évkönyv -1.000 Ft

Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek 1999. évkönyv -1.000 Ft

dr. Száva Tibor Sándor: A csíkszépvízi SZÁVA család - 900 Ft

Az örmény katolikus egyház története és művészete - konferenciakötet -1997. november 20-22.

Bp., 1.500 Ft

Az erdélyi magyarörmények társadalmi szerepe, örmény-katolikus egyháza és identitástudata régen és ma -1999. nov. 20-21. Szamosújvár, konferenciakötet -1.500 Ft

Máramarosi havasok Millennium - Máramarosi írók, költők antológiája /Máramaros 2000/ - 500 Ft

Gudenus János József: Az örmény származású magyar nemesi családok geneológiája /színes címerrajzokkal/ - 5.000 Ft (korlátozott példányszámban)

Rendelést felvesszünk!

A könyvek megvásárolhatók az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelyén, Budapest, I. Donáti u. 7/a. Telefon: 201-1011.

Fogadódó minden szerdán 16-18 óra között.

*****

Karácsonyi olvasmányul két érdekes írásból közlünk részleteket. Mindkettő a kolozsvári színházhoz (s így a novemberi klubesten elhangzott előadás témájához) kapcsolódik. Az első részlet *Dávid Antal Az első felvonás* című, a színház születését megjelenítő regényéből származik, amelynek főhőse *Kótsi Patkó János*.

Ez volt a kezdet...

A második a két világháború közötti direktor, **Janovics Jenő** *A Farkas utcai színház* című, színháztörténeti visszaemlékezésének néhány részlete.

Ez volt a vég...

*****

Dávid Antal:

Az első felvonás

(Móra Könyvkiadó, Budapest, 1982)

(részlet)

Zsibóra tart a szekér, mert megmondta a báró, ha kilép az ezredből, látogassa meg őt, fontos beszéde van vele. Ha jól sejtí, nem lesz ideje hazamenni Magyarfrátára s beállni apja helyett a gazdaságba. *Fejér János* is hívta Kolozsvárra, mert megalakult a játszó társaság. Zsibóról tehát Kolozsvárra megy. Izgalom tölti el erre a gondolatra, mert a gazdálkodás egyhangú és unalmas, jobb lesz színházat játszani, ha már itt az ideje. Úgy látszik, *Aranka György* nemhiába szónokolt a legutóbbi országgyűlésen. *Wesselényi* is szót ejtett róla, azt mondta, támogatni fogja a társaságot.

Valószínű, hogy ebben az ügyben hívatta Zsibóra.

A szekér délben érkezett a kastély elé. A kéményekből halvány füst szállt. János elévette a tárcáját és kihúzott belőle egy névjegyet. A lépcsőn egy hajdú s egy fiatal nő jött lefelé a vendég fogadására. A névjegyet a lány kezébe nyomta.

- A méltóságos báró úr már várja a kapitány urat, tessék bejönni!

Egy hideg előszobában elvették a bekecsét, aztán belépett a vendégszobába, amelynek az ajtaját a lány kinyitotta előtte. A sarokban faragott ágy, közepén asztal, két szék, ruhásláda. A kandallóban lobog a tűz, egy pamlogon hatalmas medvebőr kínál jó fekvőhelyet. Az asztalon hályogos üvegben valami szesz, mellette néhány pohárka. Jött a hajdú, az útiládát hozta. Gyorsan megtörülte a vendég csizmáját.

- Már terítve van, tessék az ebédlőházba menni! - szólt be a szolgáló.

Levette a mentéjét, kezet mosott. Már nyúlt a pálinkásüvegért, hogy egy kortyot igyék, aztán meggondolta. Rendbe szedte magát, és elindult, hogy megkeresse az ebédlőt. A folyosó fehérre meszelt falán régi fegyverek, sötét arcképek, az ablak mellett fali polcon virágcserep, bő zuhatagban omlik belőle egy dús folyondár. A sarkon most fordul be a szobalány.

- A második ajtó jobbra! - igazította útba. Kopogtat, aztán belépik. A szoba közepén terített asztal, két személyre. Szemben a *Wesselényi István* arcképe. Tudta, hogy a házigazda nagyapját nézi, a híres naplóíró, aki Erdély történelmére vonatkozó feljegyzéseivel vált híressé. Kinyílt a szemközti ajtó, és belépett a nagyúr. Jánosnak az jutott eszébe, amint egyszerű mentéjében, széles vállai fölött bozontos fejét hordozva közeledett *Wesselényi*, hogy csakugyan vastag. De elnyomta kajánkodó érzéseit, és tisztelettel meghajtotta a fejét.

- Hozta isten, domine Kótsi! Már két napja várom.

- Csak tegnap kaptam meg az obsitot, méltóságos uram.

- Jól van, fő, hogy megérkezett. Ülünk le ebédelni! A feleségem gyengélkedik, ő nem ül asztalhoz. Egy huszárméntés hajdú hozta a levest. A házigazda intett.

- Tálaljon magának!

Aranyló húsleves, cérnavékony laskával. Utána a sóba főtt, vagyis a levesben főtt tehénhús sok zöldséggel, főtt krumplival, ecetes tormával. Szótlanul ettek, *Wesselényi* bízta a vendégét.

- Igyék negyven csepp bort, Kótsi, ahogy szokás. Én nagyon ritkán iszom szeszest italt, fűszert sem igen használok, úgyis elég sűrű a vérem. Hirtelen haragú vagyok, s ha elfog a méreg, nem tudok uralkodni magamon. Sokszor teszek olyat, hogy később megbánom.

- Az ember nem mindig tud parancsolni magának.

- Dehogynem! Aki ura önmagának. Sajnos, nagyon sokáig kell gyakorolni - mondotta a nagyúr, és letette a villáját, a János szemébe nézett. - Nem beszélnek így önmagáról, ha kegyelmed holmi idegen volna, de nem ma ismertük meg egymást.

- Megtisztel méltóságod.

- Ne udvariaskodjék! És ne méltóságoszon!

- Köszönöm a meghívást is.

- Jó, hogy szólt. Még elfelejtettem volna, amiről beszélni akartam kegyelmeddel. A játszókról van szó. Tudja-e, hogy megkapták az engedélyt a kormányszéktől?

- *Fejér Jánostól* tudom. Hívott, hogy álljak közélük.

- Bene! Én is azt tanácsolom. Fordított-e valamit mostanában?

- *Lessing Emilia Galotti* című tragédiáját.

- Én a múlt héten kaptam meg Lipséből a *Hamburgi dramaturgiát*. Hozzá is kezdtem olvasni, de úgy látom, inkább kegyelmednek való. Hatalmas drámaelemzések vannak benne, alaposan

magyarázza Arisztotelésznek a szomorújátékról írott elméletét. Shakespeare olyan műveire is hivatkozik, amelyeket én nem ismerek. Azt hiszem, kegyelmednek hasznos olvasmány lenne. Ha akarja, vigye el magával. És az a fontos, hogy dolgozzék, legyen mit játszaniuk!

Ebéd után megfogta János karját, úgy kísérté egy kisebb szobába. Ennek a falait mennyezetig könyvespolcok takarták. Kényelmes karosszékek, egy hosszú asztal. Leültek. Az ajtó melletti falon pipatórium, arról választottak, az asztalon kis szitában állt a sárga érmelléki dohány, megtömték, rágyújtottak. A hajdú feketekávét hozott, aztán becsukta maga mögött az ajtót.

- Nem próbált még eredeti darabot írni?

- Még nem, de van néhány témám, amit fel lehetne dolgozni. Csak legyen, hol előadják.

- Lesz!

- Annyira bízik báró úr a játszó társaságban?

- Igen, mert fiatalok. Nagyon akarják, tehát meg is fogják valósítani.

- A fiatalság egymagában kevés. Ezt már magam is tudom, hogy elértem a harmincadik évemet.

- A pénzre gondol? Meglesz az is. Én mondom.

Wesselényi kiitta a kávéját. Egy ideig hallgatott, aztán lassan azt mondta:

- Azt izenem a társaságnak, hogy bátran vágjanak neki, én segíteni fogok.

János szinte felkiáltott örömeiben. Nagy dolgot mondott Wesselényi, ennek a pár szónak következményei lesznek. Nagy dolog, hogy éppen neki tette ezt a kijelentést, mintha rábízta volna az elhatározását.

- Úgy értsem, hogy...

- Ahogy mondtam. Itt az ideje, hogy elkezdődjék a játékszini élet. Pest-Budán csak kínlódik *Kelemen László*, kevés ott a magyar, s a mágnások nem törődnek a magyar nyelvvel.

Meghúzta az ajtó mellett függő csengőzsinórt, bejött a hajdú.

- A kapitány úrnak bort, nekem vizet hozzál.

- A báróné, remélem, nem komoly beteg? - kérdezte János.

- Fejgörcse van. Mindig gyötri, amikor változik az idő, vagy szél kerekedik. Asszonyoknál gyakori az efféle, pedig Ilona nem szokott kényeskedni. Eleget kiállt hatodfél évig, amikor én Kufsteinban voltam.

- Hallottam, keserű sorsa volt szegénynek.

- A két leánykát még most is siratja. Hogy áttért a kálvinista hitre, amíg én be voltam zárva, a papok folyton zaklatták. A leánykákat katolikusnak akarták nevelni. Minden birtokomat zár alá vették, a feleségem szegényen s hontalanul bujdosott. Végül Bécsben talált menedéket *Teleki Samu* grófnál, onnan harcolt az én kiszabadulásomért. Keserves élet, megértheti kegyelmed...

János lehajtotta a fejét, nem szólt. Soha nem hallotta még a nagyurat hosszan beszélni, ilyen őszintén feltárni keserű emlékeit. Még diákkorában hallotta, azért zárták Kufstein várába, mert összeszólkkozott *Haller* gróffal, és formális háborút viselt ellene. A Habsburg-párti gróf jajveszékelésére megindult a bécsi gépezet, Wesselényit lázadás címén lefoglák.

- Ha születne egy fiam... - sóhajtott a nagyúr.

- Adná a fennvaló!

- Remélem, kegyelmed nem készül megházasodni?

- Nem, nagyuram, eszembe sem jutott.

- Hogy maradjon több ideje a játszókkal foglalkozni - fejezte be Wesselényi a mondatot. - Azt hiszem, sok dolga lesz velük, a legtöbbjük csak egy-két német előadást látott. Meg kell tanítania őket a színjátszás mesterségére, elméleti dolgokat is magyarázzon, hogy értsenek a dráma és a tragédia titkaihoz! Én erős férfinak látom, lesz hozzá ereje. Természetesen Kolozsvárt kell játszaniuk, hiszen az Erdély fővárosa. Remélem, a város szeretni fogja a magyar teátrumot, s a mágnások is kiveszik részüket a támogatásból.

Késő délutánig beszélgettek. A Kótsi fogadott szekere már hazament, holnap egy zsibói fogattal utazhat tovább Kolozsvárra. Amikor vacsora után bement a szobájába, felhajtott egy pohárka szilvóriumot, és ledőlt a medvebőrre, újra végiggondolta, amit a báróval beszéltek. Megvalósul a játékszín, elképzelte, hogy a nagyúr pártfogása alatt virágozni fog az új intézmény. Elhatározta,

hagy ezentúl még többet tanul, hogy méltó módon taníthasson. Könyveket hozat, van Shakespeare-nek néhány műve, amit még nem ismer. A német és francia írókat is olvasnia kell, azok között bizonyosan talál majd lefordítani valót. Látta magát a színpadon.

Már holnap reggel leborotválja a bajuszát, színész nem járhat divatos ábrázattal, az a fontos, hogy akár csupasz képű kamaszt, akár papot játszik, az arca is megfelelő legyen.

Felugrott a pamlagról, a gyertyát a mosdóállványra állította, és nekiállt borotválkozni. Nyúllábbal dörzsölte a szappanhabot az arcán, kifeszített nadrágszíján fente a kést, aztán nekiállt, hogy megválják a bajuszától. Amikor elkészült, arca elé emelte a gyertyát, és tüzetesen megnézte magát. Mintha előbújt volna a diákkori, gyermekes arca. Megtapogatta a bajusza helyét, és hümmögött:

- Eljegyeztem magam, most már teátrista leszek.

*****

Janovics Jenő

A Farkas utcai színház

(Singer és Wolfner, Budapest, 1941)

részletek

Az első szót a Rhédey-ház színpadán 1792-ben *Kótsi Patkó János*, a Farkas-utcai színházban pedig 1821-ben hűséges tanítványa, *Göde István* mondta ki.

/.../

Mennyi csüggedés és új lendület, mennyi akaraterő és áldozatosság kellett ahhoz, hogy az első magyar állandó színház felépüljön! Egy kétségtelen: tisztán magyar lelkesedésből s közadakozásból épült fel. Főurak és tehetősök pénzbeli segítsége, építkezési anyagoknak természetben való ajándékozása, magyar iparosok ingyen vállalt munkakészsége és szegény napszámosok bér nélküli téglahordása tette lehetővé azt, hogy 1821. március hó 12-én végre megnyílhatott az első állandó magyar színház. És jegyezzük le büszkén, hogy *Kolozsvárnak 16 esztendővel korábban volt állandó, kőből épült színháza, mint Pestnek*. Az is bizonyos, hogy a kolozsvári színház építésének tanulságai, a Kolozsvárott hozott áldozatok és erőfeszítések szolgáltak mintául és követendő például 16 évvel később Pestnek, hogy ott is fölépülhessen a Nemzeti Színház.

(a könyv végéről)

Az új színház már pompázott és ragyogott a Hunyadi-téren. Csodájára jártak kolozsváriak és idegenek. A berendezés utolsó simításait végezték szorgos munkáskezek. A régi színház pedig szürkén, szerényen, megadással várta sorsát a csöndes Belső-Farkas-utcában. Haldoklása is méltóságteljes volt. A betöltött hivatás büszkeségével várta a véget.

Még egyszer felcsillant benne a régi élet. Felragyogott színpadán a régi dicsőség gazdagsága: 1906. június 17-én. Ezen a napon tartottuk az utolsó előadást az öreg színházban. *Bánk bánt* játszottuk. Azt a tragédiát, amellyel igazság szerint 1821-ben meg kellett volna nyitni ezt a színházat.

Engesztelő áldozat volt ez és hódolat *Katona József* szelleme előtt. Katona József ugyanazon a napon született, amelyen az erdélyi magyar színjátszás.

A június 17-iki előadás szűk családi búcsúvétel volt. Erdélynek, Kolozsvárnak búcsúja a vén harcostól. De el nem felejthető, emlékeket idéző, jövőre kötelező búcsú. A múlt és a jövő ölelkezése. A búcsúzó színház végső akaratának beszédes képe. Gertrudis *Jászai Mari* volt, Tiborc *Szentgyörgyi István*, Mihkál *Dezséri Gyula*, Simon Bán *Várady Miklós*. A Farkas-utcai színház régi dicsőségének ezek az élő tanúi ezen a búcsúestén átadták a gazdag örökséget a fiatalságot képviselő új nemzedéknek: *Aczél Ilonának*, aki Melindát játszotta, *Hídvégi Ernőnek*, a férfias és fiatal Bánknak, *Rajnay Gábornak*, a lelkes Ottó hercegnek és *Janovics Jenőnek*, aki Biberachban lépett fel. Emlékezetes előadás volt.

/.../

Kolozsvár közönsége borús lélekkel, régi emlékeket idéző gondolatokkal, nehéz szívvel búcsúzott az ősi hajléktól.

Nem volt hivatalos búcsúszó. Nem volt szónoklat. Csak Katona József nemesveretű hangja zúgott, harsogott, zengett és lángolt. Hol van ennél szebb imádság színházi oltár előtt? Ez a méltóságteljesen hömpölygő, kemény, dübörgő nyelv belefúródott a szívekbe, lobogott és tüzet gyújtott. Lenyűgöző hangulatot teremtettek a patinás szavak a patinás falak között.

Azután legördült a függöny. Mély főhajtással, néma imádsággal, könnyes szemekkel még egyszer vissza-visszanézve, szótlánul oszlott a közönség. A színészek is elszéledtek. Üres, sötét és néma volt a magára maradt színház. S akkor én a színpadnak egy kicsi, korhadt deszkalapját lefeszítettem. Csak akkorát, mint egy téglalap. Szürke volt és kopott. Tele régi díszletfűrésok lyukacsával. Mintha szű rágta volna. Azt másnap elvittem az új színházhoz. Az építésvezetőt kértem, hogy ezt az ócska kis deszkalapot ékeltesse be az új színpad sima, fénylő deszkái közé. A sűgőlyuk mellett, ott senki sem veszi észre, nem zavarja a fürkésző szemet.

Babona volt? Hit volt? Vagy jelképes hűségfogadalom? Nem tudom. Az érzésem hajtott minden határozott gondolat nélkül.

/.../

Sok víz csobogott le azóta a Szamoson. A régi deszkázatot újakkal cserélték fel. Az a kis, korhadt emlék szétmállott, vagy elégett. Ha szétmállott, porszelei szállanak szerte és termékenyítenek. Ha elégett, pernyéjét hordja a szél, gyűjt és világít. De mindenképpen él és parázslék a szívekben...

(1934-ben Irimie Tiberiu bukaresti építész megbízás alapján elbontotta az évtizedeken át elhagyottan álló Farkas-utcai színház épületét, helyén diákszállót építettek.)

*****

Jaj, ezek a paragrafusok...

"Báthory János lett a kisebbségi hivatal új elnöke" címmel a Népszava 2000. december 8-i száma a következőket írja:

"Az új elnök december 20-i hatállyal foglalja el hivatalát - jelentette be Hende Csaba, a minisztérium politikai államtitkára csütörtökön..."

"/..Az államtitkár közölte, hogy Báthory János jelölését az összes magyarországi kisebbség vezetője támogatta. Tegnap a vezetőkkel folytatott megbeszélésen Báthory felvázolta a kisebbségpolitikára vonatkozó álláspontját, amellyel mindenki egyetértett. A jelölt kiemelte, hogy feltétlenül fontosnak tartja a hátrányos megkülönböztetés tiltását."

A kijelentést örömmel, tárt karokkal üdvözöljük. És reménykedünk. Szeretnénk ugyanakkor felhívni az új elnök figyelmét arra, hogy - valóban félretéve a hátrányos megkülönböztetést - havonta egyszer az EÖGYKE-Füzeteket is érdemes elolvasnia.

Szerény kis lap a mienk, mégis információk és vélemények találhatóak benne egy kisebbségről, amelyet *Doncsev Toso*, a nemrég menesztett NEKH-elnök sehogyan sem volt képes észrevenni. (Bár neki szóló nyílt levelet is olvashatott - volna - lapunk 2000. májusi számába, még elnöksége hivatali idejében! Ha olvasásra érdemesnek tartotta volna...) Hát ezért térünk ki D.T. munkásságának rövid értékelésére, *Balogh Jenő* tollából:

Jaj ezek a törvények...

Tájékoztatjuk kedves olvasóinkat, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek jelenleg 1100 példányban kerül kinyomtatásra. A kiadást a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal (NEKH) egy

fillérrel sem támogatja. De lapunk eljut minden olyan könyvtárba, társadalmi szervezethez, amely a magyarörménység szempontjából fontos Magyarországon és Erdélyben. Sok képviselő, államtitkár, miniszter asztalára is odakerül.

Feltételezzük, hogy más kisebbségi, ellenzéki szervezetek is eljuttatják problémáikat a megfelelő fórumokra, így realisabb kép alakulhatott ki a döntésre jogosultakban: a NEKH élén változás szükséges.

Sajnálatos, hogy erre két év ráment, pedig egy hónap is sok volt...

Az elmúlt hetekben számos alkalommal foglalkozott a sajtó Doncsev Toso menesztésével, s hogy a NEKH élére új elnököt neveznek ki. Dávid Ibolya igazságügyminiszter a TV2 műsorában kijelentette: Doncsev Tosónak szakmai okok miatt kellett távoznia.

Ugyanakkor a sajtó többször is jelezte: "egyes vélemények szerint Doncsev Tosót politikai és nem szakmai okok miatt váltották le..."

Hogy valójában mi volt a felmondás oka, nem tudhatjuk. Mi csak azt láttuk, hogy a dolgok nem mentek jól.

Valóban említhetünk politikai okokat, csak éppen nem pártpolitikát, hanem kisebbségpolitikát, nem megfelelő elvekre épülő kisebbségi szakmai irányítást.

Magyarországon ma vannak látható és vannak nem látható kisebbségek.

Mint azt *Kaltenbach Jenő*, kisebbségi ombudsman levelében is visszaigazolta, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület tökéletesen megfelel minden olyan törvényi követelménynek, amelyek alapján megállapítható, hogy ez törvényes kisebbségi közösség. Van szabályos bejegyző határozatunk, van tagságunk, eleget teszünk minden olyan követelménynek (pl. beszámoló a KSH-nak, stb.), amelyet egy hasonló szervezettel szemben támasztanak.

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásáról ugyanezt el lehet mondani.

Csak hát: *Avanesian Alexnek* nem tetszik, hogy létezőnk, ezért kirekeszt bennünket, például az Országos Örmény Önkormányzat információs tevékenységéből, amelyet kötelező lenne elvégeznie, hiszen a felettes kormányzati szervek az Országos Önkormányzatokon keresztül tartják a kapcsolatot a kisebbségekkel. Így a hozzá eljuttatott törvényelőkészítő anyagokat továbbítania kellene irányunkba is, véleményezésre. De A.A. szemében mi láthatatlanok vagyunk, ezért meg sem említi bennünket az ARARÁT újságban, holott **az a lap a magyar adófizetők pénzéből** készülő, országos örmény kiadvány.

Ez ellen sajnos nem tehetünk semmit, de már megszoktuk: A.A. törvényen kívülnek érzi magát.

Más azonban a helyzet a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatallal (NEKH), amelynek hivatalból a törvényességet kell megvalósítania. Ha ezt nem teszi, akkor a neve: Állami Rasszista Hivatal (ÁRH).

Meglepődve észleltük, hogy az A.A.-val régi **elvi-társi** kapcsolatban lévő Doncsev Tosó vezette NEKH-ből ÁRH lett: átvette a kirekesztő elveket, viselkedési formákat.

Doncsev Tosónak hivatalból foglalkoznia kellett volna minden hozzá forduló szervezettel, még ha az nem tetszik is az országos főörménynek. Persze, ez nemcsak reánk vonatkozik, hanem más "ellenzéki" kisebbségekre is.

Talán sajnálatos, ám a demokrácia velejárója, hogy a kisebbségek között is megjelentek az ellenzékbe szorult szervezetek.

Az örmények nincsenek egyedül e problémával. Csak talán másutt nincs olyan karakteres ellenzéki szerveződés, mint nálunk. Az ellenzékiég egyenes következménye annak a választási rendszernek, amelyet ma a törvény meghatároz. Amikor a törvény adta kereteken belül javító módosítást javasoltunk (az 1999. január 3-i országos elektori gyűlésen a területi elv szerinti képviselő az országos önkormányzatban), Doncsev Tosó még a javaslat napirendre tűzését is megakadályozta.

A NEKH elnökének tudomásul kellett volna vennie, hogy a kisebbségek éppen olyan sokszínűek, mint a többség. A kisebbség szakmai irányítását a sokszínűségekre kell felépíteni, még ha az többletmunkával jár is.

Doncsev Tosónak kiemelkedő szerepe volt abban, hogy mely kisebbségeket nevezett meg a törvény (13 kisebbség kijelölése). Így kerültek be az örmények is, bár akkor Doncsev Toso csak az A. A.-féle társasággal számolt. Furcsa, de valahogyan figyelmen kívül hagyták a magyarörményeket, bár a törvény szövegében ott az a bizonyos kitétel: "**legalább egy évszázada honos...**"

Ők akkor csak arra gondoltak, hogy zárt körben milyen jó játék lesz számukra ez az önkormányzatiság. Nem kell mást csinálni, mint a történelmi örménység vállára állni, ez jó messziről látszik. Ráadásul ez igen kiváló posztamens, hiszen mindenkiben szép emlékeket ébreszt az "örménység" elnevezés. Köztudott, hogy "becsületes és jó kereskedők voltak", "hazafikat adtak a hazának", "aktív szerepet vállaltak a közéletben", "kiváló művészeket, tudósokat adtak a hazának", stb. Ilyen alapokra jól lehet építkezni, a tevékenység elvezethet a parlamenti székhez is.

Csakhogy A.A. viselkedése tudathasadásos. A történelmi magyarörménység élő utódait, akiknek a vállán áll, hol megtagadta (*Czetz János* élő rokonai nem örmények), hol felmagasztalta.

Azonos elveket valló elv-társa, Doncsev Toso ebben folyamatosan támogatta. A történelmi kisebbség, amely a törvény szerint legalább száz éve hazánkban él, természetes asszimiláció révén magyarrá vált, kisebbségi kultúráját már csak sajátos módon őrzi.

Az olyan hangzatos kifejezések, mint "az a horvát, szerb, görög, örmény, ... aki horvátul, szerbül, görögül, örményül beszél" oda vezettek, hogy a már régóta itt élő horvátokat, szerbeket, görögöket, örményeket elriasztják a kisebbségi tevékenységtől. Így a kevesek korlátozzák az önkormányzatiságot a nyelvet még igazán beszélő, általában az utóbbi időkben honosodó "bevándorlók" köreire.

E politika kiváló képviselője és támogatója volt Doncsev Toso.

Ez komoly zavart okozott például a román kisebbség köreiben, amelynek súlyos politikai következményei is voltak. "Nem román az, aki nem tud románul" - azaz a történelmi magyarrománság kitagadási hisztériája politikai problémákat gerjesztett a két anyaország között.

Mi történt? Atigazították a törvényt D. T. elméletéhez. (Emlékeztetőül: a román kisebbségi önkormányzatok egy része nem ismerte el a magyar-román (magyarul beszélő, román gyökerekkel bíró) képviselőket, cserébe azok nem mentek el az elektori választásokra. Így nem volt meg az érvényes szavazáshoz szükséges 75 %-os jelenlét. Erre a törvény szerint szükséges jelenlétet leszállították 50%-ra.)

A választások idején minden újság és híradás tele volt azzal, hogy ki az örmény, ki a román, ki a görög, stb. E hisztéria kialakulásában és dúlásában D.T. komoly szerepet játszott.

Nem kellett volna mást tennie, mint kiállnia a közvélemény elé és állást foglalnia: egy kisebbséghez való tartozás a jelenlegi törvények szerint lelkiismereti szabadság kérdése. Mindenkinek szíve joga eldönteni, hogy mely kisebbséghez tartozónak vallja magát.

Neki kellett volna "leállítania" A.A.-t és más országos elnököket, akik féltették a korábban szerzett elnöki székeket az újonnan megjelentektől. A törvény szerint nem kérdőjelezheti meg senki egy székely apa és egy román anya gyermekének saját döntésű hovatarozását, bár szülei Erdélyből Magyarországra jöttek és ő magyarul beszél.

A NEKH elnökének **hivatalból** ki kellett volna állnia a törvény szellemének védelmében. Ha magánvéleménye szerint román, vagy örmény képviselő csak az lehet, akinek román vagy örmény nyelvvizsgálója van: magánügy. De amíg a törvény a nyelvvizsgát nem írja elő, addig Doncsev Tosónak azt kellett volna mondania minden hivatalos fórumon, nyilatkozatban és minden hozzá befutó folyamodványra, hogy "mindenki saját lelkiismerete alapján választja meg, kíván-e valamilyen kisebbség munkájába bekapcsolódni".

D.T. sajnálatos módon Magyarország fizetett, hivatalos rasszistája lett, ami összeférhetetlen a NEKH elnöki székével. Az sem mentesíti, hogy esetenként hallgatott, amikor szólnia kellett volna. Aki hallgat - beleegyezik.

Nem felejthető, amikor a "Magyar Egyes" RONDÓ című, kisebbségi műsorában A.A. papagájként ismételtette, hogy "az az örmény, aki örményül tud", mellette ült D.T. és hallgatott. A jelenlévő

szlovák asszonykát is zavarta ez a kinyilatkoztatás. Bátortalanul felemlítette, hogy náluk előfordulnak olyanok is, akik már nem ismerik a szlovák nyelvet. D.T. hallgatott.

Talán korábbi országos bolgár kisebbségi elnöki székét féltette, amikor törvényi hiányosságot kiküszöbölő javaslatainkat ("az elektori gyűlés mindenkori ellenőrző funkciójának megteremtése az országos önkormányzat felett", vagy az "örmény kisebbség etikai bizottságának felállítása az örmény kisebbségi képviselők magatartási zavarainak hatékony kiküszöbölésére") egyszerűen nem engedte napirendre tűzni.

Az országos önkormányzatok máig ellenőrizhetetlenek.

Nem hiszem, hogy D.T. politikai csatározásoknak esett áldozatul. Egyszerűen betelt a pohár.

A saját vallási meggyőződését senki nem erőltetheti másra.

Az örménység a világon általában apostoli, ortodox. Kivételt képez a Magyarországon élő történelmi magyarörménység, amely az itt élő örménység mintegy 95 %-át teszi ki. Ők római katolikusok, akik több mint 300 éve elhagyták az ortodoxiát és egyesültek Rómával.

Egyértelmű ortodox nyomulást támogat az a döntés, amikor az örményeket a NEKH összevonja például a szerb kisebbséggel és közös vezetés alá helyezi. D.T. ezzel is A.A. ortodoxiát terjesztő támogatója, társa lett.

Aki az EÖGY-Füzeteket, vagy más kisebbségek alternatív lapját olvassa, hosszabb életű lesz e földön,

Doncev Tosó nem olvasta, bár minden számot elküldtünk neki.

(Ha olvasta volna, észrevette volna, hogy 2000. januári számunkban idéztük többek között Dávid Ibolya jókívánságait is. Rájöhetett volna, hogy az igazságügyminiszter asszony is kapja a Füzeteket. De ő el is olvasta...)

Aki csak az ARARÁT-ot olvassa, az nem is tudhat arról, hogy van egy másik szervezet.

Hogy az egyoldalúan megvilágított éremnek van másik oldala is...

Aki olvassa a Füzeteket, tudja - hiszen soha nem rejtettük véka alá -, hogy a NEKH munkájával elégedetlenek vagyunk. Részhajló a tevékenysége. Tessék megnézni az Interneten a Hivatal honlapját és megkeresni ott az örmény szervezeteket! Kiderül, hogy nincs feltüntetve sem az EÖGYKE, sem a BÖKÖT, sem a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség. Ezzel szemben ott van minden olyan örmény fórum, amely A.A.-nak kedves.

Ezt a részhajlást A.A. - sajnos - megteheti az ARARÁT hasábjain (senki sem vonja felelősségre), de a Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Hivatalának elnöke nem teheti meg.

Más kisebbségek területéről nem kívánunk példákat felhozni, mert nem tisztünk, gondolom ők is megteszik a maguk észrevételeit, jelzik kifogásaikat.

Örülünk, hogy az igazságügyminiszter olvasta a Füzeteket és így teljesebb az összképe az örménységről, valamint a Hivatal munkájáról. Vélhetően valamelyest a Füzetek is hozzájárult ahhoz, hogy a NEKH élére új ember kerül.

Balogh Jenő

*****

Emlékezünk...

Soha nem volt oly aktuális a kérdés, mint most. Fancsali János az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek 2000. novemberi számában a 37. oldalon kezdődő írásában "Gyönyörű könyv" címmel írt a *Gudenus János József* szerkesztésében megjelent "Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiájá"-ról.

Anélkül, hogy ismétlésekbe bocsátkoznék, Fancsali szavait idézem: "benne van majdnem a teljes magyarörménység", és majd minden magyarörmény család legalább egy-egy hírneves személyiséget adott a magyar társadalomnak". A cikkíró elsőrendű feladatnak tartja és közös célul tűzi ki: "ki kell terjeszteni a kutatást az összes magyarörmény családra", lett légyen az nemességgel kitüntetett vagy csak jó magyar állampolgár. Vitathatatlan és számtalanszor elhangzott: miután őseink a letelepedést és az ezzel járó jogokat megkapták, e néptöredék magyarrá vált. Bizonyítottan meghálálta ezt a magyar nemzet részévé válással, és gazdasági, kulturális, politikai, tudományos ténykedéssel részt vett az ország életében.

Igen, folytatni kell a kutatást, pontosítani a kötetbeli közléseket és közölni az eredményeket.

A könyv 248. oldalán Kövér cím alatt válik ismeretessé a *Lögépatongi Hervay Violika* család, majd a fejezet Kövér ... leszármazottai között szerepel *Hervay Gizella*, a tragikus sorsú költőnő, akinek rövid élete 1932-től 1984-ig zajlott és aki makói születésű, de bejárta Erdélyt és Romániát Zilahtól Kolozsvárig, Marosvásárhelytől Bukarestig, hogy végül 1976-ban Magyarországra telepedjen át és haláláig itt éljen.

Hervay Gizella előbb színművészeti tanulmányokat végzett, majd a Kolozsvári - akkor még Bolyai - Tudományegyetem filológiai karán szerzett tanári diplomát. De ő úgy érezte, hogy ennél többet kell tennie. A költészet feladatát, a költői beszédet vállalja magára, az irodalomban érzi otthon magát, ahogy egyik bírálója mondta "lírája olyan csúcsokhoz és mélységekhez vezet, amelyek Vörösmarty, Vajda, Ady, Juhász Gyula rokonává teszik."

Mint ahogy a történelem folyamán láttuk, nem minden örmény család gazdag, jól szituált. Hervay is sokgyermekes szegény családból származik, s így a tanulás lehetőségéért keményen meg kell dolgoznia. Élete tele van buktatókkal, nehézségekkel.

Az 1952-56 időszak valamelyik évében együtt laktam vele, egy kolozsvári (az úgynevezett Marianum intézetből Ocsko Terézzé alakult) leánybentlakásban. Itt laktunk mindannyian a bolyaisták. Magyar-, matematika-, geológia-, kémia-, fizika-, jogász-, közgazdász- stb. hallgatók, de az orvosi egyetem román szakán hallgatók egy része is.

Ültünk a hálóban. Ő a kora márciusi tavaszt élvezve, az ablak párkányára kuporodott és onnan olvasta verseit. Mély tisztelettel vettük körül. Hisz oly fiatal és már "költő", mondtuk, nekünk akkor még Arany, Petőfi, Ady, Juhász jelentette a költőideált, nem ismertük, mert még nem lett híressé, Kányádit, a korondi Páll Lajost, Lászlóffy Aladárt, Márki Zoltánt, Székely Jánost, Méliusz Józsefet és a többi fiatal, tehetséges költőt, akiket csak az utókor tudott felfedezni, mint Páskándi Gézát.

Hervay Gizella mesélt életéről, elmondta: ahhoz, hogy cipőt tudjon venni magának, lépcsőházi takarítást vállalt és volt úgy, hogy a menza-jegyét adta el, mert kellett egy melegebb sálra. Szerencse, hogy a színház, koncert, opera diákoknak potom árba került, így a magyar kultúrát azidőben volt módunk magunkba szívni, hisz akkor még élt a város falai között Kincses Kolozsvár szelleme.

Szerény, érzékeny, szociális érzésekkel és tudattal fűtött személy, akire a költői pálya elején álló, ugyancsak bölcsész *Szilágyi Domokos* döntő hatással volt. Hervay lett Szilágyi Domokos első felesége. Az ő házasságukból származik Attila nevű fiuk, az ismert "*Kobak könyvek*" szereplője és névadója, s az 1977-es bukaresti földrengés áldozata.

A férj és a fiú elvesztése, magánéletének nehézségei Hervay életművére rányomták bélyegüket.

Költői művei egyre inkább ismertté és értékeltebbé válnak. Személyes és közösségi megpróbáltatásokról ad számot kifejezésmódja. Nemzedéki életérzése összegezódik verseinek poszthumusz kiadásában. "Lódenkabát", "Kelet Európa a szegen".

Versei az emlékezés tört cserepeiből építik föl a kétségbeesés otthonát, az örökké úton, örökké gyalog, mindig hazulról mindig haza tartó költő számára. Sorsának véletlenjei az élet és halál mezsgyéjére sodorták, a történelem választási lehetőségek elé állította, s neki volt ereje általános érvényű lírai alkotásokban elmondani válaszait.

Hervay Gizellát ma csak kevesen ismerik. Kortársai a világban szétszéledve csak ritkán gondolnak rá. Ismerjük meg, szeressük örmény származású költő nőtársunkat, emlékezzünk szomorú sorsára, az életét végigszelő Rekviemre.

B. Júlia

*****

Receptek Karácsonyra - egy rég elhunyt, drága nénitől

"Baby szakácskönyve" három kiadást ért meg Kolozsvárott (dátum nélkül, az 1930-as évek végén, 1940-es évek elején). Szerzője *Novák Mária*. Több, mint ezer receptet tartalmaz. Novák Mária néni évtizedeken át híres, nagy "konyhát vitt" és nagyon finomakat főzött, süített. Tanúsíthatom, gyermekként volt részem benne, már itt, Budapesten.

Receptjei a tökéletes erdélyiséget mutatják, sokuk mellé ugyanis odaírta a származást, nemzetiséget: román, orosz, török, szerb, bolgár, stb., vagy egyszerűen csak "keleti étel".

Legfőképpen pedig - már a családi hagyományok miatt is - örmény ételek. Mondhatni, "szokás szerint" jó kis, munkás dolgok. Köztük egy igen finom étel, amellyel családi (tehát erdélyi magyarörmény) körökön kívül soha, sehol sem találkoztam. Előzetesen egy megjegyzés: miután "szegény ember vízzel főz s a bort megissza"..., saját gyakorlatomban bizony a liter bor helyett inkább fél liter szerepelt s a többit csöppnyi ecettel pótoltam... (Tudom, hamisság, dehát, szükség törvényt bont...- *a szerk.*) És még egy megjegyzés: utána azért legyen kéznél a Bilagit...

De beszéljen Novák Mária. Szövegét változtatások nélkül közöljük:

303-as számú recept: **Töltöthagyma** (örmény)

Kiérett, szép, kerek hagymából készítjük. A középnyagyságú hagymákból minden két személyre elegendő 3 darab. Lehámozzuk a külső, száraz haját és éles késsel gyökerénél levágunk egy-egy szeletet annyira, hogy a hagymának minden rétege látszódjon. 9-10 fejhez ezalatt 1 liter asztali bort zománcos lábosban (vagy cserépben) felforralunk, a hagymákat belerakjuk és megfőzzük annyira, hogy a réteket egymásból kiszedhessük. Egyet megpróbálunk s ha jól kijön, úgy az egészet elveszük a tűzről és ha kissé hűlt, egy villa segítségével előbb a középrészt húzzuk ki belőle s aztán, ahogyan könnyebben megy, lehetőleg ne szakadjanak szét. Elkészítjük a 268. szám alatt leírt hústölteléket (lásd alább - *a szerk.*), ezzel a hagymákat kissé lazán megtöltögetjük, berakjuk a lábasba, reátöltjük a hagymás bort, feltöltjük még vízzel annyira, hogy a hagymákat elfödje, megsózzuk ízlés szerint. 2-3 kocka cukrot teszünk bele és lefödve, puhára főzzük. Főleresztjük a következő módon: 2 kávéskanál lisztet kevés vízzel, hogy sűrű massa legyen, simára keverünk, 1 tojássárgát hozzáadunk, 2-3 kanál tejjel főlhígítjuk, lassanként a hagyma levével fölengedjük, visszatöltjük a hagymára és összefőzzük. Nem kell sok leve legyen, csak éppen, mint egy ritkább mártás. 1-2 kanál tejfőre tálaljuk.

A 268. szám alatt **Rizses hústöltelék** címen találjuk a töltöthagymánál hivatkozott leírást:

Disznó- és marhahúsból (az eredeti szöveg szerint: "marhasütőből" - ami alatt vélhetően sütnivaló, tehát nem túl száraz hús értendő - *a szerk.*) vegyesen készítjük a legtöbb főzelékhez. A disznóhús puhábbá teszi a tölteléket és zsírosítja a főzeléket, a marhahús ízesíti. Azonban ezt ízlés szerint és néha szükségből más hússal is lehet pótolni. 6 személyre 60 dkg. húst leőrölünk, 3 kanál finom rizst megmosunk, egy fél fej vöröshagymát apróra vágunk, vagy reszelünk. Így állítjuk össze: 1 kanál zsírt forrosítunk és abban a hagymát puhára pároljuk, a rizst beleadjuk és addig tartjuk a kályhán, míg néhányzori kavargatás közt a rizs benne egészen száraz lett, de meg nem pirult. Elveszük a tűztől, s ha egészen kihűlt, hozzáadjuk a húst, sót, borsot, 1 egész tojást (esetleg ehelyett egy tojásnyi maradék, de friss tojásfehér) és kanállal jól összevegyítjük. (Ha a tojással takarékoskodni kell, anélkül is el lehet készíteni.)

Érdeemes még egy receptet idéznünk s ne vitatkozzunk azon, vajon a "pilaf" szó milyen eredetű - nyugodjunk meg abban, hogy Novák Mária az 1920-as, 1940 években Kolozsvárott ezt örmény ételként tartotta számon:

516/b recept; **Pilaf (szőlős rizs)** (örmény)

Egy kanál zsírt megforrósítunk és abban negyed fej hagymát úgy egészében sárgára párolunk, kivesszük a zsírból, beleadunk negyed liter egészen finom, megmosott rizst, 8-10 dkg. magvas mazsolát (tisztítva és langymeleg vízben megmosva) és néhányszori kavarással mellett addig forrósítjuk, míg a nedvessége elpárolgott, feltöltjük kb. fél liternyi főző vízzel, teszünk bele ízlés szerint sót, 10 szem egész borsot és fedő alatt szép csendesesen puhára (de nem lágyra) pároljuk. Tálaláskor a borsot kiszedjük belőle, tésztástálra halmozva, fahéjas cukrot adunk melléje.

*****

Sóhaj

Hópelyhek és jégvirágok...?
Szikrázó lesz a Karácsony?
Vagy fekete, sáros utca...
(S gyermekkori fenyő-émlék...
ajándékok, tárgyak, tárgyak - vagy egy
mosoly az arcodon - mert az ragyog a
másikra - s ezen az estén megérted -
hogyan a másik is ezt várta?
Nem tárgyakat, nem tárgyakat.)
Havas, hideg és szikrázó - vagy fekete
lesz Karácsony?
Mindegy. Csak Te segíts, Uram - hogy
a kusza fenyőágak, a csillogó díszek
között - s még inkább a lelkünk
mélyén, kusza gondolatok között, kusza
érzelmeink mélyén -
mégis, mégis megszülessen...
Ő eljött, anya ringatta -
de lustának, esendőnek, renyheségből
elbutuló - félelmekkel tölt embernek
(ne is tagadd: az vagyunk mind) -
szükségünk van évről-évre - megújuló
bízattásra -
századszor is szükségünk van:
megváltásra, Megváltóra.
Hisszük, várjuk: megszületik.
Látjuk, halljuk, érezhetjük.
Csak lenne ép a hallásunk - csak meg-
látnánk, amit nézünk - csak sérelmeink
fátyolán - karácsonyi fényt szippantva...
Csak a kusza fenyőágak, a rendetlen
gondolatok, a keserű vereségek, a fájó
torzsalkodások...
Segíts, Uram, Karácsonykor.

(Karácsonykor is, és az év minden napján,
ámen. dcs)

*****

A 2000-es (IV) évfolyam tartalomjegyzéke:

(az Erdélyi Örmény Gyökerek-füzetek 2000. évi összes számának címlapján dr. Sasvári László sorozata olvasható: Könyörgés az örmény liturgiából)

Január (IV/35.)

Újévi interjú dr. Issekutz Saroltával	(szerkesztőség)
A gyergyószentmiklósiak karácsonya	dr. Simon Istvánné
"Légy üdvözölve, szent karácsony!"	
Szamosújvár, 1999 november 20-21	Mircea Suchareanu hozzászólása konferencián
Szamosújvár körül... (visszhangok)	B. Kovács Júlia
Gondolatok a kettős kötődésről (utánnomás)	Puskás Attila
A Rubens-kép visszatért	
Híradó (a BÖKÖT és az EÖGYKE címére érkezett újévi jókívánások)	
Magyar-örmények: magyarok	dr. Száva T. Sándor
A Fővárosi Örmény Klub 1999 évi programjai (visszatekintés)	

Február (IV/36.)

Shakespeare örmény volt (utánnomás, fordítás lengyelből)	Grzegorz Górný
A szamosújvári örmény nagytemplom	Miklósi-Sikes Csaba
Híradó (Gudenus János József felhívása)	
Miatyánk, aki a cégünkben vagy..	dcs
Örmény-e a Pattantyús-család?	Pattantyús-Ábrahám Miklós
"Koronáztunk"	Hanusz Gyula
Királyaink ereklyéi és kincsei a Budai Várban (utánnomás 1979-ből)	Vákár Tibor
A Szent Korona misztériuma és tana	Kocsis István
Zárug István-émlékverseny	Zárug Orsolya
Segítség, Rubens - de melyik?	
Nyílt levél dr. Garaguly Istvánnak	dr. Issekutz Sarolta

Március (IV/37.)

Wass Albert: Te és a világ (a könyv ismertetése és részletek)	
Lapohos András bevezetője a levelekhez	
Wass Albert levelei Lapohos Andrásához	
Csíki Endre, az elfelejtett magyarörmény zeneszerző	Fancsali János
A karácsonyi klubest... (a botrány - Ügyek, vádak, erkölcsök – Levél az Ararát szerkesztőségének)	dr. Issekutz Sarolta, dcs, Zakariás Antal Dirán
Híradó Március 15-én: Bánk bán...	
Nyilvános testületi ülés és közmeghallgatás (BÖKÖT - az elnök beszámolója)	
Magasszintű, jóhangulatú klubest	
A II. magyarörmény konferencia (utánnomás)	Puskás Attila
Gyulai Margit levele B. Kovács Júliához	

Április (IV/38.)

Dr. Paskai László bíboros, Esztergom-Budapesti érsek válaszlevele (...és a levél kapcsán...)	dr. Issekutz Sarolta
---	----------------------

Igen tisztelt Atyák!
 Interjú (készült a Demokrata c. újság számára)
 Salamon-templom
 Híradó (csíkszeredai könyvbemutató, március 15. Szamosújváron)
 Húsvéti készülődés az erdélyi örményeknél (receptek)
 Kedves erdélyi gyökerű örmények!
 Változatok genocídiumra
 Ez is egy fajta genocídium
 Még egyszer a közmeghallgatásról
 Magyar kultúránk
 1848-49 Kolozsvárott
 Klubest - ünnep és készülődés
 A városvédő Zuboly emléke
 Húsvét csodái
 Ismét meggyünk "otthonról haza" (utazási felhívás)

id. Aján Gergely
 Zsebők Csaba
 Miklósi-Sikes Csaba

Fidél atya
 dcs
 Borbély Júlia
 dcs

Budaörsi Magyarörmény Kulturális lapok szerk.
 dr. Issekutz Sarolta

dcs

Május (IV/39.)

Körmenet a Szent Péter bazilikában (utánnnyomás)
 A "ditrói" Puskás család (I. rész)
 Dsida Jenő: Óda az édesanyámhoz
 Látogatóban...
 Múteremben...
 Vákár Tibor 92 éves
 Nyílt levél dr. Doncsev.Toso úrnak
 Híradó
 Dr. Ötvös Ágoston emlékezete (utánnnyomás az Arménia
 1888/11 számából)
 A szokásos rendkívüli
 Visszaemlékezések...
 Gyere közénk...
 Az "ánibeli" örmények nyelvi érdekességei
 Csak egy kérdés
 A radnóti örménymagyarokról
 Utazási felhívás

La Repubblica
 ifj. Puskás István

I.S.
 M

dr. Issekutz Sarolta

Dr. Simay János
 Dávid Csaba
 dr. Bogdán Rajes Zsolt
 Dávid József
 dr. Száva T. Sándor
 dcs
 Szabó György

Június (IV/40.)

Rövid számvetés: hosszantartó hála
 A "ditrói" Puskás család (II. befejező rész)
 Gyergyóban, a hegyek között...
 Magyar hant argentin földben
 És tudassátok... (I. rész)
 Könyv az erdélyi örmények történetéről
 Gudenus János József francia kitüntetése
 Híradó
 A bejlerbej indulója
 Ferences templom
 A hegyek keresztény törvényei
 Szemelvények az erdélyi örménymagyarok múltjából
 és jelenéből (beszámoló)
 Rubens rejtélyek
 Emlékhangverseny

B. Kovács Júlia
 ifj. Puskás István
 id. Aján Gerő
 Ladányi Domonkos
 dcs

 (szerk)
 Miklósi-Sikes Csaba
 Szücs Tamás, Szilvay Ingrid

B. Kovács Júlia
 Murádin Jenő
 Molnár Andrea

(utazási felhívás)

Július (IV/41.)

Elsőáldozás Gyergyószentmiklóson
Munkácsy emlékezete
Egyházügyben (Kodjanian főapát levele)
A siófoki örmény kisebbségi önkormányzat...
A csíkszépvízi Száva család találkozájára
Csíksomlyó 2000
Az EKE könyvbemutatója Bécsben
És tudassátok... (II. rész)
Híradó
Trianon
Néhány gondolat
Napló (I.)
Szamosújvár 2000
Konferencia harmadszor (előzetes)
A II. ker. ÖKÖ hírei (Jankovits Marcell kitüntetése)
Utazási felhívás
Ismét megyünk (vers-részlet)
Miért "Erdélyi Örmény Gyökerek"?
Felszisszenés (sajtó-ügyben)

Zakariás Éva
Murádin Jenő

Oláh Dénes
dr. I.S.
dr. Száva T. Sándor
dcs

Dávid Csaba
Király Anikó
Wertán Zsolt
Szongoth Gábor

Dávid József
dr. Sasvári László
dcs

Augusztus (IV/42.)

"Társaink, barátaink, szövetségeseink"
Ismerjük meg Kincses Városunkat
Mit ünnepelnek a szamosújváriak?
Örmények Békésben a XVIII.-XIX. században
(utánnomás 1981-ből)
Órangyalaink
Híradó
Örmény levelek (utánnomás 1928-ból)
Ne a vörös kordoványt sirassuk (utánnomás,
Brassói Lapok)
Napló (II. rész)
Requiem egy funkcióért
Az erdélyi örmény Keresztesek családfája (I. rész)
Ítélet és dicséret
Tisztelt Hölgyeim és Uraim! (az alaptalan vádakról)
Tisztelt Olvasók
Konferencia harmadszor (részletes program)

B. Kovács Júlia
Muradin László

Korbuly Domokos
dcs

Dr. Gopcsa László

Balázs János
Wertán Zsolt
B. Júlia
Keresztes Zoltán
Balogh Jenő
dcs
szerk.

Szeptember (IV/43.)

Erzsébetvárosi búcsú
Zuboly
Zubolyról
A szamosújvári Gábrusról
Száll az ének szájrul szájra
Az erdélyi örmény Keresztesek családfája (II.rész)
Lessing úrnak jelentem
Magyarörmény nemzetközi kulturális napok Budapesten

dr. Nagy Károly
Füst Milán
Murádin Antal
dcs
Keresztes Zoltán
dcs

(részletes műsor, előadók)

Napló (III. rész)

Magyarörményközi pillanatok Almádiban

Felejthetetlen kirándulás

Híradó

Az utolsó pillanatban (velencei meghívó)

Családriport (I. rész)

Lapzárta után! (gyorsbeszámoló a velencei ünnepekről) dr. Issekutz Sarolta

Wertán Zsolt

Hanusz Gyula

Dávid József

Gönczi Edit

Október (IV/44,)

Dr. Csordás Eörs kanonok előadása a konferencián

Színek, vélemények, pillanatok (a konferenciáról)

Gondolatok egy mise és egy múzeumlátogatás körül

Volt egy klubest.

Az erdélyi örmény Keresztesek családfája (III. rész)

2000, október 6.

Egy sajátos népcsoport nem enged jussából!

Akiknek sokat köszönhetünk... (a konferencia támogatói, szervezői, résztvevői)

Híradó

"Beszámoló édesapámnak"

A konferencia októberi üzenete

Balogh Jenő

dc

Keresztes Zoltán

Lászlóffy Aladár

Máthé Éva

dc

dc

November (IV/45,)

Dr. Vissy Zsolt előadása a konferencián

"Kiállni őseinkért, múltunkért, eredményeinkért"

Alávarrás

Színek, vélemények, pillanatok (a konferenciáról)

"Számbavenni őket..."

Októberi klubest

Emlékezés erdélyi örmény gyökereimre

Erős identitástudattal rendelkeznek (utánnomás)

Néhány kép a konferenciáról

Az erdélyi örmény Keresztesek családfája (IV. rész)

Hollósy Simonról

A Mechitarista Rend 300 éve

Elhunyt dr. Gorove László

Családriport (II. rész)

Híradó

Czetz emléktábla Argentínában

Halottak napja s főként: Mindenszentek

Emlékezni és emlékeztetni 56-ra (hírek)

A gyönyörű könyv

dr. Issekutz Sarolta

dc

B. Kovács Júlia

dr. Fáy Csaba

Gyuricsányi Eszter

Keresztes Zoltán

Murádin Jenő

dr. Issekutz Sarolta

Székely Imre

Gönczi Edit

Dr. Sasy Nagy István és neje

dc

Fancsali János

December (IV/46,)

Hová, merre romániai örmények? (előadás)

Részletek az előadásokból

Híradó (Nagytétényi látogatás, a szamosújvári Téka)

Terézvárosi Napok 2000 kiállítás megnyitóján

Zubolyt érdemes olvasni...

Egy népfaj pusztulása (utánnomás 1905-ből)

Kulturális hírek (Európai Kisebbségek Nemzetközi

Sebesi Karen Attila

Ajtony Gábor, dr. Száva T. Sándor

B. Kovács Júlia

szerk.

dr. Bányai Elemér

Kulturális Konferenciája Gödöllőn, EMKE jubileumi közgyűlése Kolozsvárott)	
Levél és Feljegyzés	A.A.
Egyetlen kérdés	Fancsali János
Családrport (III. rész)	Gönczi Edit
Színház...	dr. Enyedi Sándor
Az első felvonás (regényrészlet, utánnomás)	Dávid Antal
A Farkas-utcai színház (visszaemlékezés, részlet)	Janovics Jenő
Jaj, ezek a paragrafusok - Jaj, ezek a törvények	Balogh Jenő
Emlékezzünk...	B. Júlia
Receptek karácsonyra (utánnomás Novák Mária szakácskönyvéből)	dc
Sóhaj	dc
A 2000. évfolyam tartalomjegyzéke	
A Fővárosi Örmény Klub rendezvényeinek jegyzéke 2000-ben	

*****

A Fővárosi Örmény Klub műsorai 2000-ben

Január

A Szent Korona misztériuma és tana

Előadó: Kocsis István

Szent István-, Mária- és gregorián énekek

Előadó: Petrás Mária csángó népdalénekes

Február

Születésnap... Wass Albertre emlékezünk

Wass Albert: Te és a világ -Tanítások-útravalóul

Könyvbemutató, előadó: Simó József, a Czegei Wass Alapítvány elnöke

Wass Albert Lapohos András ördögösfüzesi tanárhoz írt ismeretlen levelei

Csiki Endre, az elfelejtett magyarörmény zeneszerző

Előadó: Fancsali János zenetörténész

Március

1848-49 Kolozsvárt

Előadó: dr. Issekutz Sarolta

Otthonról haza

Millenniumi barangolás Erdélyben: Szilágyság - Hargita - Gyimesek

Vetítettképes előadás verssel, zenével

Előadó Dr. Szarka György

Április

Emlékezés az örmény népirtásra

Filmvetítés: Madách Imre Az ember tragédiája c. rajzfilm néhány epizódja

Rendező: Jankovics Marcell, operatőr: Bacsó Zoltán

Erkölc, hazafiság, nemzeti kultúra időszerűsége a harmadik évezred küszöbén.

Vendégünk: Jankovics Marcell filmrendező

Május

Vendégünk a Kecskés Együttes

"Kacagó-szerelmes, harcos-szomorú őseink" című műsorával

Történelmi versek történelmi hangszerekkel Hunyadi Jánostól Bocskai-ig

Június

Munkácsy Mihály és kora

A festő halálának 100. évfordulója alkalmából

Murádin Jenő művészettörténész, a kolozsvári Képzőművészeti Főiskola tanára vetítettképes előadása

Július

Emlékezés Zubolyra

(Dr. Bányai Elemér halálának 85. éves évfordulóján)

Előadó: Dr. Nagy Károly, a Magyar Nemzeti Múzeum Baráti Köre elnöke

Augusztus

Megfogyva bár, de törve nem...

Kiss Törék Ildikó és Varga Vilmos /Nagyvárad/ előadóestje

Szeptember

Erdélyi magyarörmény identitás

Kisfilmek

Október

A magyarörmény Hollósy Simon, a nagybányai festőtelep alapítója

Vetítettképes előadás

Előadó: Murádin Jenő művészettörténész (Kolozsvár)

Hajtsunk fejet a mártírok előtt és tanuljunk a túlélőktől ! (1956)

Vendégünk Pongrácz Gergely

Bevezetőt mond: B. Kovács Júlia (Kolozsvár)

November

Az örmények és a magyar színészet

Dr. Enyedi Sándor kandidátus, színháztörténész előadása

December

"Áldott Karácsonyi Ünnepeket és reményteli új évezredet!"

A Klub évzáró, karácsonyi ünnepe

A Szongott Kristóf díjak átadása

Díjazottak:

Dr. Szentpétery Tibor jogász, fotográfus, Podmaniczky-díjas városvédő, az Örmény Katolikus Templom volt egyházi gondnoka

Korbuly Domonkos armenológus

Verses-zenés, ünnepi műsor számos művész közreműködésével

*****

• Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

• Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

székhelye: 1015. Budapest Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest Pf., 70.

Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.

Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Szerkesztő: Dávid Csaba

Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János

Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401